

СЪДЪРЖАНИЕ

ОБУЧЕНИЕ ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ	3
ОБУЧЕНИЕТО ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ЕВРОПА	3
ЕФЕКТЪТ ОТ ПРОГРАМИТЕ ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ	9
ПРОГРАМА ЗА ДИНАМИЧНО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ПОЛША	18
ИНИЦИАТИВИ ЗА ДОБРИ ПРАКТИКИ В ОБЛАСТТА НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ	26
РАМКА ЗА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО И ИНОВАЦИИ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ НА ГЪРЦИЯ - ГРЪЦКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ	29
ДИРЕКТИВА НА ФЕДЕРАЛНОТО МИНИСТЕРСТВО НА ИКОНОМИКАТА И ТЕХНОЛОГИИТЕ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА СТАРТИРАЩИ ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ФИРМИ	32
КЛАСАЦИЯ НА УНИВЕРСИТЕТИТЕ В ГЕРМАНИЯ „ОТ СТУДЕНТ КЪМ ПРЕДПРИЕМАЧ. КОИ УНИВЕРСИТЕТИ ПРЕДЛАГАТ НАЙ-ДОБРИ ВЪЗМОЖНОСТИ?“	35
УЧАСТИЕ НА ЖЕНИТЕ В ОБУЧЕНИЕТО ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ГЕРМАНСКИТЕ УНИВЕРСИТЕТИ	40
ПРЕДСТАВЯМЕ ВИ	43
"ПРОГРАМАТА ОТ ОСЛО ЗА ОБУЧЕНИЕ ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО" В ЕВРОПА	43
ЕВРОПЕЙСКА КОНФЕДЕРАЦИЯ НА МЛАДЕЖКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ	45
ЗАКОН ЗА МАЛКИЯ БИЗНЕС ЗА ЕВРОПА	47
УНИВЕРСИТЕТЪТ „ЛЕОН КОЖМИНСКИ" В ПОЛША И ОБУЧЕНИЕТО ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО	48
КОНЦЕПЦИЯ ЗА ОБУЧЕНИЕ НА ЕЛИТНИ ПРЕДПРИЕМАЧИ В ШВЕЙЦАРСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ САНКТ ГАЛЕН (ST. GALLEN)	49
ЦИФРИ И ФАКТИ	50
ОТНОШЕНИЕ НА АВСТРИЙСКИТЕ СТУДЕНТИ КЪМ СЪЗДАВАНЕТО НА СОБСТВЕН БИЗНЕС	50
„ГЕРМАНСКАТА СИЛИЦИЕВА ДОЛИНА"	52
ОБУЧЕНИЕ ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ НА ВЕЛИКОБРИТАНИЯ И ИСПАНИЯ ПО ОБЛАСТИ НА ОБУЧЕНИЕ	52

Бюлетинът INFOсвят
се изготвя по материали от реномирани
чуждестранни източници.

Редакционен съвет:
Ваня Грашкина, Валентина Славчева,
Яна Панова, Мария Стоянова,
Юлия Дичева

Отговорен редактор:
Мария Стоянова
Стилов редактор:
Нели Колева

Адрес: бул. "Д-р Г. М. Димитров" № 52 А
1125 София
тел.: 817 38 60
e-mail: requests@nacid.bg

ISSN 1312-473

ОБУЧЕНИЕ ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

ОБУЧЕНИЕТО ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ЕВРОПА

В доклад, изготвен през 2008 г. в рамките на европейската "Програма за предприятия и предприемачество", е направен единственият засега сравнителен анализ на обучението по предприемачество във висшето образование в Европа. При проучване на състоянието на обучението по предприемачество вниманието е насочено главно към образователните програми, които са извън обучението по бизнес и икономика.

Най-общият извод е, че в момента на изготвяне на доклада предприемачеството все още не е достатъчно интегрирано в учебните програми на институциите за висше образование. Само в няколко страни (например Германия) ситуацията в това отношение е по-добра. В повечето европейски държави (например Испания и Великобритания) курсове по предприемачество се предлагат предимно в програмите по бизнес и икономика.

Краткият анализ по отделните страни на обучението по предприемачество извън бизнес програмите показва следната картина в Европа¹:

Австрия

Обучението по предприемачество е много разнообразно в различните университети поради тяхната автономност. Предлагането на курсове варира от почти никакви до задължителни. През последното десетилетие се наблюдава устойчиво нарастване на подкрепата за студенти и възпитаници. Техническите университети и факултетите започват да провеждат факултативни курсове

по предприемачество, както и междудисциплинарни програми. Обществото на випускниците на Виенския университет и на Техническия университет на Виена предлага серия от семинари за нови предприемачи (програма UNIUN). В рамките на програмата "Academia to Business" се създават бизнес инкубатори за подпомагане на потенциални университетски откриватели на високи технологии. Университетът по изящни изкуства в гр. Линц, в сътрудничество с катедрата по предприемачество на Университета в Линц, също предлага курс по предприемачество като избираем предмет. Обект на дискусия е дали обучението по предприемачество да има задължителен характер.

Белгия

В системата на висшето образование има недостиг на курсове по предприемачество. То се изучава главно в рамките на обучението по икономика и до известна степен - по инженерни науки. Забележителна е инициативата за встъпителни курсове по предприемачество, която се организира от всички университети в страната с цел да се повиши осъзнаването на предприемачеството и самостоятелната заетост. Тя е ориентирана към завършващите студенти от всички дисциплини и към изследователите. Интересът към инициативата е умерен, особено от страна на академичните структури в някои от т.нар. "твърди" (hard science) научни области.

¹ В проучването няма информация за България, Словения и Холандия

² Главно природните, физическите и компютърните науки.

Великобритания

Въвеждането на последователни етапи за гържавно финансиране на университетите оказва значително влияние върху институционалното поведение и подпомага разработването на нови учебни програми в областта на предприемачеството и иновациите. Картината във Великобритания се променя значително в резултат на големия ръст на предлагането, организирането и търсенето на обучение по предприемачество. Повечето институции за висше образование (около 95%) предлагат на студентите обучение по предприемачество под различни форми. Национално проучване, проведено през 2007 г., показва, че в рамките на учебните програми на университетите се осигуряват 36% от обучението по предприемачество. От учебните програми по предприемачество 61% се осигуряват в рамките на обучението по икономика и бизнес; 9% - инженерни науки, 8% - изкуство и дизайн; 4% - природни науки. От всички програми по предприемачество 80% са за бакалавърска степен.

Германия

През последните години обучението по предприемачество в институциите за висше образование значително се увеличава. В началото на 2008 г. са регистрирани 58 катедри по предприемачество и са обявени 14 вакантни или планирани позиции за професор. В състава на всяка катедра са включени средно по 3,5 учени, ръководени от професор. Броят на активните катедри по предприемачество рязко нараства от 1 през 1998 г. до 58 през 2008 г. (от тях 22 в университетите, 6 - в техническите университети и 30 - в университетите по приложни науки). Освен това съществуват около 40 присъединени извънуниверситетски катедри, които интегрират аспектите на предприемачеството в своето преподаване. В резултат на нарастването на обучението по предприемачество в институциите за висше образование, някои университети в Германия се превръщат сами по себе си в предприемачески.

Гърция

От 2000 г. правителството предприема мерки, свързани с обучението по предприемачество, включени в Оперативната програма за обучение (ЕРЕАЕК), координирана от гръцкото Министерство на образованието и религиозната дейност чрез Европейския социален фонд. Политическите мерки нямат задължителен характер, но почти всички институции за висше образование внасят предложения за включване на такова обучение в своите образователни програми.

Освен тези мерки в страната се осъществяват конкурси и се присъждат награди за най-добри студентски проекти по предприемачество.

Дания

Броят на курсовете по предприемачество се увеличава в рамките на програмите по икономика, хуманитарни и технически науки. През 2004 г. в страната е създадена Международна датска академия по предприемачество (International Danish Entrepreneurship Academy - IDEA), чиято дейност е изцяло насочена към изучаване на предприемачеството. В нея като партньори участват 38 университета и колежа, предлагащи икономически и неикономически ориентирани програми. На политическо равнище са планирани регулационни инициативи, генерирани или подкрепяни от IDEA като например стартиралите през 2008 г. Програма за международен магистър по обучение и образование по предприемачество и Курс за преподаватели по предприемачество, предлагащ следдипломна подготовка в колеж. През 2007 г. правителството представя една от политическите си мерки, според която всички студенти трябва да имат достъп до курсове по предприемачество.

Естония

Страната е сред слабо развитите по отношение на обучението по предприемачество. Обикновено неикономическите и техническите програми включват курсове по мак-

ро- и микроикономика. В някои случаи се предлагат общи курсове по счетоводство и иновации. В действителност почти не се осигуряват същински курсове по предприемачество, а ако има такива, те са с много ниско качество на преподаване.

Ирландия

През последните години инициативите за обучение по предприемачество се увеличават поради нарастващото търсене и популярност. По тази причина много институции за висше образование предлагат специфични образователни модули и други иновативни предмети като например „създаване на фирма“ и „развитие на предприятието“. Тези програми не се осигуряват само в икономическите факултети. Напоследък все по-често се предлагат и във факултетите по инженерни, природни науки и изкуства. В много от модулите за обучение са включени практически елементи за създаване на фирма, изготвяне на бизнес план, както и съвместна работа с известни национални и международни предприемачи.

Испания

Разработването на собствен бизнес, основан на университетските знания, се превръща напоследък в приоритет на системата за висше образование. Много университети създават програми за откриване и привличане на предприемачи с помощта на структури, които помагат да се превърне една идея, родена в академичната среда, в жизнеспособен бизнес. Направено е проучване, според което в страната се предлагат 49 курса за обучение и в допълнение има 52 програми извън учебните планове и други инициативи от този тип. Програмите могат да се организират от всеки член на университетската общност с бизнес идея, но в повечето случаи се провеждат от тези, които са завършили образованието си. Около 55% от курсовете за обучение се провеждат в рамките на икономическите специалности, 21% - в технологичните и 19% - в областта на социалните науки.

Италия

Във висшето образование на страната няма курсове, специално насочени към обучение по предприемачество. Все пак в някои области на обучението, като икономика, бизнес, мениджмънт и индустриално инженерство, има полезни учебни предмети (счетоводство, организация на индустрията, иновации в икономиката и управлението, стратегии) за потенциални предприемачи. Във всяка образователно-квалификационна степен студентът трябва да посещава поне един предмет, който има отношение към темата. По време на тези курсове всеки преподавател може да преподава специфични лекции, свързани с предприемачеството.

Кипър

Обучението по предприемачество е ограничено в няколко програми по бизнес. Университетът в Кипър организира конкурс за предприемачи с високотехнологична насоченост. Повечето участници са извън бизнес специалностите. В рамките на конкурса се провеждат семинари, в които участниците получават помощ за разработване на свои бизнес планове.

Латвия

Страната е сред слабо развитите по отношение на обучението по предприемачество. Няма специализирани програми освен наличието на курсове по мениджмънт. Извън икономическите специалности липсват курсове за обучение, а междудисциплинарният подход е рядкост.

Литва

Обучението по предприемачество във висшето образование е слабо, особено извън програмите по икономика и бизнес. Въпреки наличието на някои примери за подобно обучение, дори в програмите по бизнес често отсъства подготовка за стартиране на даден бизнес или за придобиване на други съответ-

стващи компетенции. Изоставането в обучението по предприемачество в системата за висше образование принуждава отделни преподаватели и студенти да взимат самостоятелно непосредствени мерки. Докато първоначално такива проекти са обхващали основно катедрите по икономика и бизнес, постепенно те се разпространяват и сред останалите дисциплини.

Лихтенщайн

Университетът в Лихтенщайн е единствената академична институция, която предлага програми по предприемачество. В програмите за бакалавърска степен е включен модул „Корпоративно предприемачество“, който може да се посещава от студентите през петия семестър. В програмите за магистърска степен се предлага курс „Магистър по предприемачество“, а след завършване на магистратура обучението по предприемачество се обхваща от курса „Бизнес администриране в управлението на предприятието“, насочен главно към завършилите инженерни науки. Всички тези курсове са разработени и се предлагат от Института по предприемачество на Университета в Лихтенщайн.

Люксембург

Люксембургският университет е разкрит през 2003 г. и неговата дейност се намира в начален етап, което важи и за обучението по предприемачество. Както той, така и Международният университетски институт на Люксембург разработват лекции и други инструменти за обучение, целящи да засилят предприемаческия дух и създаването на бизнес. За да се подпомогне обучението по предприемачество в неикономическите програми, от 2003 г. се въвеждат учебни модули в бакалавърските програми на факултетите по природни науки, технология и комуникации и в програмите за магистратура по инженерни науки. През 2007 г. се създава магистърска програма по предприемачество и иновации. В Люксембургския университет

се обсъжда създаването на катедра по предприемачество.

Малта

Обучението по предприемачество във висшето образование доскоро почти не съществува в страната. Благодарение на сравнително новата инициатива на агенцията за чуждестранни инвестиции и индустриално развитие „Malta Enterprise“, на студентите понастоящем се предлага възможност да се запознаят с основите на предприемачеството чрез редица избираеми учебни модули/семинари. В рамките на учебните планове обучението по предприемачество обаче все още липсва в неикономическите дисциплини.

Норвегия

Курсовете по предприемачество в страната започват да се развиват още в средата на 80-те години в големите висши училища по инженерни науки. През 2003 г. университетите стават по-заинтересовани в областта на предприемачеството, тъй като е приет законът за правата на интелектуалната собственост върху техните иновации. Понастоящем някои университети имат магистърски програми по предприемачество. Самите студенти искат повече фокусиране върху предприемачеството и студентските организации предприемат редица инициативи в тази насока. Според направено проучване в страната почти 15% от студентите по инженерни науки проявяват интерес към предприемачеството. Все още съществува необходимост от достатъчно завършили докторанти, които да станат преподаватели по предприемачество. Последващото развитие изисква по-големи възможности за финансиране на изследванията в тази област.

Полша

След 1990 г. в страната има голям интерес към обучението по предприемачество

във висшето образование, който намира израз в нови частни бизнес училища, съдържащи гумата „предприемачество“ в наименованието си. Появяват се редица курсове по предприемачество, а в някои висши училища студентите имат възможност да специализират в тази област. Повечето програми обаче са в икономическите и бизнес институциите, а има и тенденция те да се възприемат като програми с по-нисък приоритет и като „слаб“ предмет, в сравнение с точните науки. Последната инициатива е националната „Програма за динамично предприемачество“, насочена главно към студентите в неикономическите институции.

Португалия

Предприемачеството е нова дисциплина в страната, поне за неикономическите програми за обучение. По-големите университети имат бизнес паркове и инкубатори, провеждащи курсове по предприемачество и конкурси за бизнес планове. Добри примери са бизнес инкубаторът към Института „Pedro Nunes“, иновационният парк „Coimbra“ и „Biosant park“.

Румъния

В страната няма обща рамка или указания от Министерството на образованието за обучение по предприемачество в техническите университети. По тази причина в отделни университети, където има професори, които са заинтересовани от преподаване и подпомагане на този вид инициативи, се разработва в начален етап обучение по предприемачество. В повечето случаи то се осигурява в магистърските програми. В момента на проучването в университетите в страната няма катедри по предприемачество или управление на бизнеса.

Словакия

В страната съществува голям интерес към обучението по предприемачество. На практика то е най-популярният вид висше

образование. Университетите откликват на това търсене чрез разкриване на специализирани факултети по предприемачество или катедри в рамките на другите факултети. В момента на проучването в системата за висше образование на Словакия има 15 факултета по предприемачество. Заинтересованите студенти могат да изучават предприемачество във факултетите (катедрите) на техническите университети или на тези по природни науки или да преминават специални курсове за получаване на кредити, докато специализират в друга сфера на обучение.

Унгария

Икономическите висши училища и факултети се стремят да осигурят на студентите основни компетенции по предприемачество като задължителни дисциплини в рамките на програмите по икономика и бизнес. Извън тези програми факултетите се обособяват в три групи: 1) факултети, които не предлагат и дори отхвърлят обучението по предприемачество; 2) факултети, които се стремят да осигурят базово обучение по предприемачество като част от задължителни или избираеми дисциплини; 3) факултети, които предлагат широкообхватни предприемачески умения като част от задължителните дисциплини, плюс избираеми такива. В две трети от неикономическите факултети има катедри, в които се преподават дисциплини по предприемачество.

Финландия

Университетите във Финландия имат взаимни споразумения, които дават възможност на студентите да посещават курсове, предлагани от други институции. Това им позволява да се обучават по предприемачество дори когато техният университет не предлага такава обучение. В неикономическите дисциплини обаче ситуацията е проблематична, тъй като само няколко преподаватели са квалифицирани и подготвени в областта на предприемачеството, а уни-

верситетите нямат специфични ресурси за тази цел. Повечето от професорите работят в икономическите университети или факултетите по икономика, което обяснява факта, че обучението по предприемачество е концентрирано главно в тези институции. Само в пет университета се предлага предприемачество като главна дисциплина в рамките на бизнес обучението. В рамките на неикономическите дисциплини обучението по предприемачество е недостатъчно.

Франция

Системата на висше образование във Франция налага да се разглеждат отделно двата типа институции за висше образование - университетите и висшите училища, нар. "Grandes Ecoles". Последните са по-напреднали по отношение на обучението по предприемачество и създаването на бизнес. В университетите ситуацията се подобрява в икономическите специалности, но извън тях промените се извършват бавно.

Има две специфични инициативи в тази насока: разкриването на девет политехнически училища към университетите с обучение по предприемачество и създаването на т.нар. „къща на предприемача“ в няколко университета, предлагаща на студентите курсове по предприемачество. Провеждат се и инициативи ("Academie de l'Entrepreneuriat") за развитие на обмена на опит и за подготовка на преподавателите. Педагогическият опит и средствата за предприемаческа актив-

ност се събират и разпространяват чрез национална база данни (ОРРЕ). Правителството работи по нови инициативи за разясняване на ценността на предприемачеството и такива, които са насочени към студентската общност.

Чехия

В страната няма общоприета система за обучението по предприемачество. То се осъществява в няколко университета, които прилагат собствени подходи към това обучение. Обучението по предприемачество в техническите дисциплини е ограничено главно в отделни курсове, обикновено свързани с икономика или бизнес обучение. В някои звена за технологичен трансфер на големите университети се предлагат избрани практически ориентирани курсове по предприемачество, предназначени за млади изследователи, заинтересовани от маркетинга на собствените си знания.

Швеция

Предприемачество се изучава във всички бизнес училища и в технологичните университети, които са насочени към мениджмънта. Дълбочината и разнообразието на курсовете варира от кратки модули по 5 ECTS кредита до двугодишни магистърски програми. В останалите научни дисциплини почти не се предлага обучение по предприемачество.

Източници:

1. Entrepreneurship in higher education, especially in non-business studies

http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/_getdocument.cfm?doc_id=3581

2. Entrepreneurial Education in Germany, с.6

http://www.iwh-halle.de/d/abteil/stwa/jgr/pub/dok/Report%20on%20EE_Germany.pdf

М. Стоянова

ЕФЕКТЪТ ОТ ПРОГРАМИТЕ ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

В доклад на ЕК, публикуван през 2012 г., се оценява ефектът от обучението по предприемачество в Европа. Оценката е направена въз основа на резултатите от проучване върху три основни групи респонденти:

а) възпитаници на институциите за висше образование, които са посещавали програми по предприемачество;

б) възпитаници на Европейската конфедерация на младежките предприятия (JADE - European Confederation of Junior Enterprises);

в) контролна група възпитаници на друг тип (непредприемаческо) обучение.

Обхванати са студенти на следните двет институции: Chalmers University of Technology (Швеция), Dublin Institute of Technology (Ирландия), Johannes Kepler University of Linz (Австрия), J.J. Strossmayera University of Osijek (Хърватия), Queen's University of Belfast (Великобритания), University of Turku (Финландия), University of Valencia (Испания), UnternehmerTUM (Германия) и Utrecht School of Arts (Холандия).

Чрез направения анализ може да се определи степента, до която обучението по предприемачество изпълнява своите цели и оправдава средствата, вложени в него.

Основните цели, които е важно да се постигнат чрез обучението по предприемачес-

тво, са:

- промяна на мисленето на младите хора по отношение на предприемачеството, която да им позволи да бъдат по-креативни и по-уверени в себе си при предприемането на действия и да подобри оценката на работодателите за тях;

- насърчаване на стартирането на иновативни бизнес начинания;

- повишаване на ролята на предприемачите в обществото.

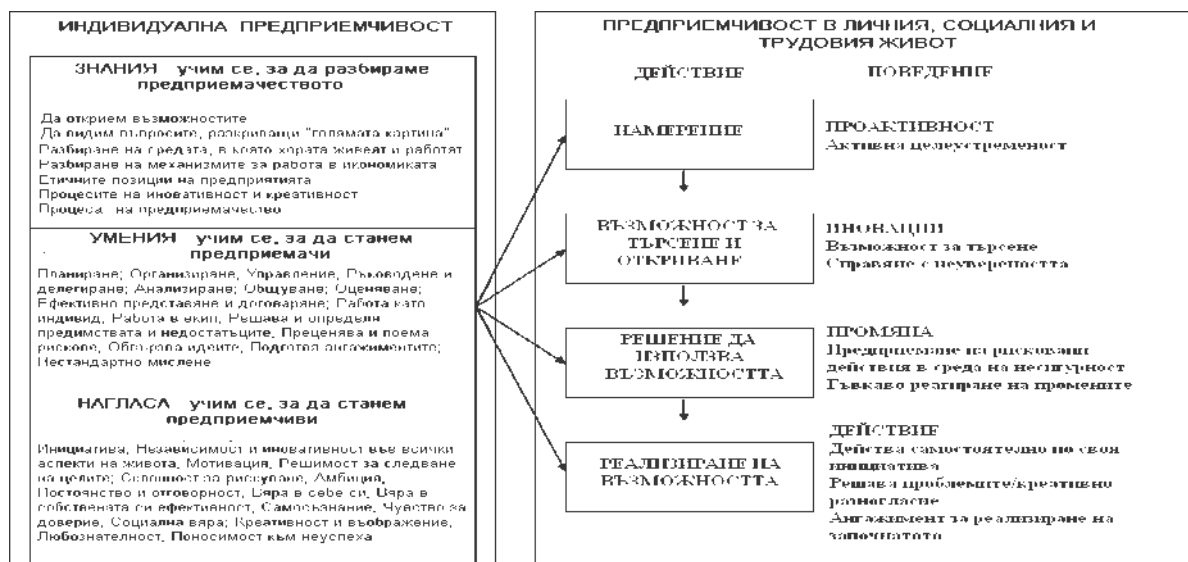
Ефектът от програмите по предприемачество се разглежда в четири аспекта:

- ключови компетенции;
- намерение за предприемачество;
- самостоятелна заетост;
- общество и икономика.

ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ

Обучението по предприемачество има за цел да подготви хората да станат отговорни и предприемчиви личности, които имат нагласи, умения и знания, необходими за постигане на целите, които сами си поставят, за да живеят пълноценен живот. Ключовите компетенции са сплав от предприемаческа нагласа, предприемачески умения и знания за предприемачеството (фиг.1).

Фигура 1. Елементи на обучението по предприемачество

Проучването показва, че обучението по предприемачество има положително влияние върху ключовите компетенции на хората.

Групите на предприемачите и на JADE получават по-високи резултати на 10 от общо 12 персонални характеристики (табл.1).

Таблица 1. Собствена представа за ключовите компетенции по предприемачество

Ключови компетенции и персонални характеристики	Възпитаници, обучавани по предприемачество	Възпитаници на JADE	Контролна група
Нагласа			
• инициативност	***	**	*
• склонност за поемане на риск	**	***	*
• вяра в собствените сили	=	=	=
• амбиция за реализация	**	***	*
• структурно поведение	**	*	**
Умения			
• креативност	**	**	*
• анализиране	**	***	*
• мотивиране	**	***	*
• работа в мрежи	**	***	*
• адаптивност	**	***	
Знания			
• разбиране на ролята на предприемача	***	**	*
• знания за предприемачеството	**	***	*

Резултати според точковата скала за оценяване:

***	**	*	=
най-високи	средни	най-ниски	еднакви

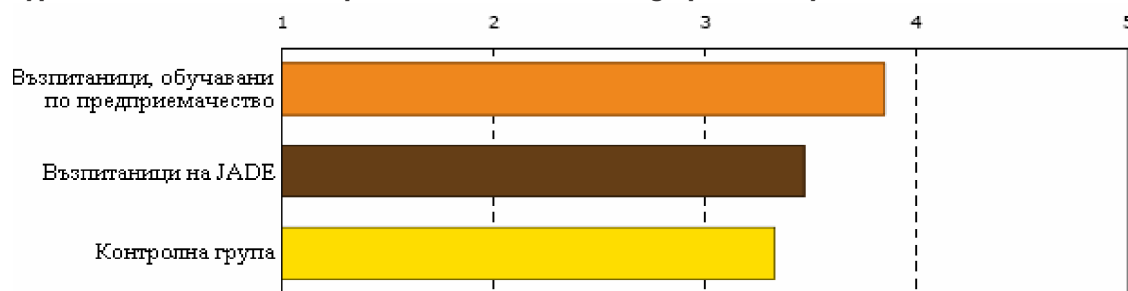
• Нагласа

Нагласата за предприемачество е една от трите ключови характеристики на предприемачеството (фиг.1). Тя помага на всяка личност да предприема действия и да носи отговорност за собственото си обучение, кариера и живот. Оценяването ѝ се извършва въз основа на следните персонални характеристики:

- инициативност;
- склонност за поемане на риск;
- вяра в собствените сили;
- амбиция за реализация;

- структурно поведение (свързана е с възможността да се работи по структуриран начин, както и проява на упоритост при срещане на трудности).

Според проучването всички възпитаници посочват, че висшето образование допринася за развитието на тяхната инициативност, но възпитаниците, обучавани по предприемачество, дават много по-висока оценка в сравнение с контролната група - 3,9 точки в скалата от 1 до 5 и 3,3 точки за контролната група (фиг.2).

Фигура 2. Моето висше образование ми помага да развия чувство за инициативност

По-високо се оценява от предприемачите и приносът на обучението относно склонността за поемане на риск и на амбицията за реализация, докато контролната група има по-висок резултат по отношение на структурното поведение (фиг.3). Едно от обясненията е, че предприемчивите личности имат повече идеи и са по-креативни, но мисловният им процес е слабо структуриран.

• Умения

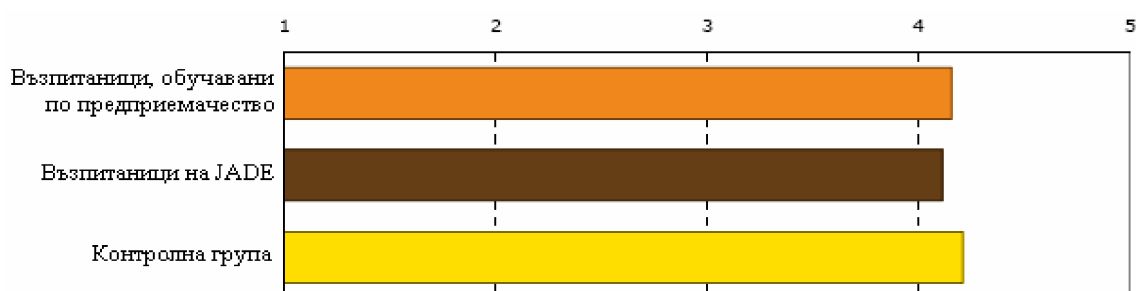
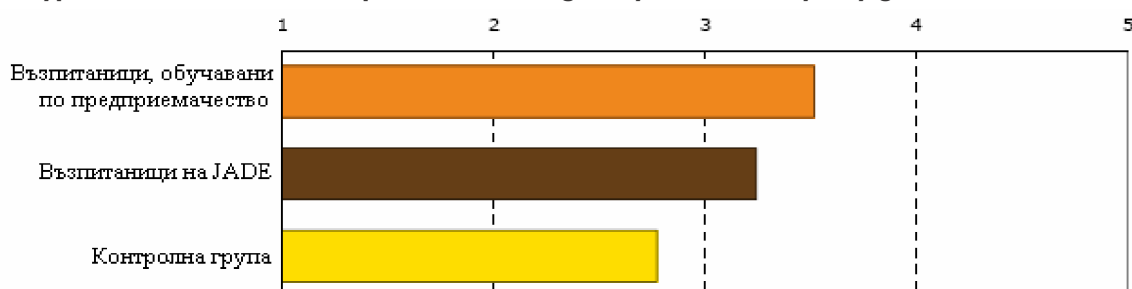
Предприемаческите умения са свързани с необходимостта идеите да се превърнат в действия. Те се основават на следните персонални характеристики:

- креативност;
- анализиране;
- мотивиране;
- работа в мрежи;

- адаптивност.

Възпитаниците, които са посещавали програми по предприемачество оценяват себе си като по-креативни, с повече аналитични умения, способни са да подтикнат останалите да получат подкрепа за реализиране на възможностите и имат по-добри умения за работа в мрежи. Те имат голяма способност да се адаптират към ситуации и да се справят с лекота в тях. Възпитаниците на JADE оценяват себе си значително по-високо по отношение на мрежовите умения, което се обяснява с тяхната пряка дейност в младежките предприятия, които създават и управляват по време на своето обучение.

Най-общо всички анкетирани са на мнение, че висшето образование им осигурява умения и ноу-хау, които им дават възмож-

Фигура 3. Структурно поведение**Фигура 4. Моето висше образование ми дава умения и ноу-хау да започна бизнес**

ност да започнат бизнес, въпреки че нивото на прилагането им не се оценява много високо. Възпитаниците, обучавани по предприемачество, са по-позитивни в това отношение - 3,5 точки срещу 2,8 точки за контролната група (фиг.4).

• **Знания**

Знанията се отнасят до притежаването на по-широко разбиране и познания за предприемачеството, вкл. за ролята на предприемачите и предприемачеството в съвременните икономики и общества.

Всички анкетирани са съгласни, че висшето образование допринася за разбиране на ролята на предприемачеството в обществото. Тази оценка е по-висока за групата на предприемачите (3,7 точки в скала от 1 до 5 и 3,0 точки за контролната група (фиг.5), които оценяват по-високо своите познания за предприемачеството. Това означава, че считат себе си за по-способни да правят разлика между добър и лош предприемач; знаят какво е предприемачеството и са по-наясно с определящите фактори за успешно предприемачество.

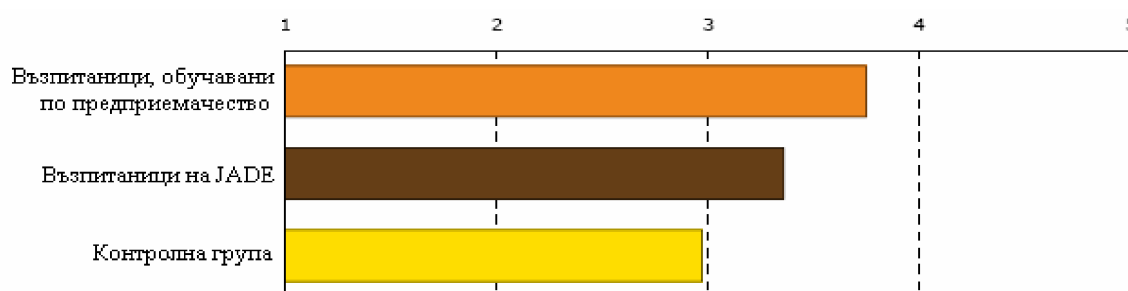
сравнение с контролната група. Това заключение се основава на техните схващания относно следните аспекти: готовност да направят всичко, за да станат предприемачи; да станат предприемачи с професионална цел; намеренията им да основат предприятие; привлекателността да станат предприемачи и нивото на удовлетвореност, което би им доставило предприемачеството. Възпитаниците на JADE имат най-силно желание да станат предприемачи.

Предпочитание за платена заетост пред самостоятелна заетост

Около 57% от възпитаниците на JADE, 55% от възпитаниците на програмите по предприемачество и само 42% от контролната група имат предпочитание към самостоятелна заетост. Данните показват наличие на голям брой потенциални предприемачи.

Основните причини за предпочитанието към самостоятелна заетост са желанието за лична независимост, свободата за избор на време и място на работа и реализирането на възможността за бизнес дейност

Фигура 5. Моето висше образование ми помага да разбера по-добре ролята на предприемачеството в обществото

ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ НАМЕРЕНИЯТА ЗА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Данните от проучването показват, че образованието по предприемачество стимулира намеренията на завършилите да станат предприемачи.

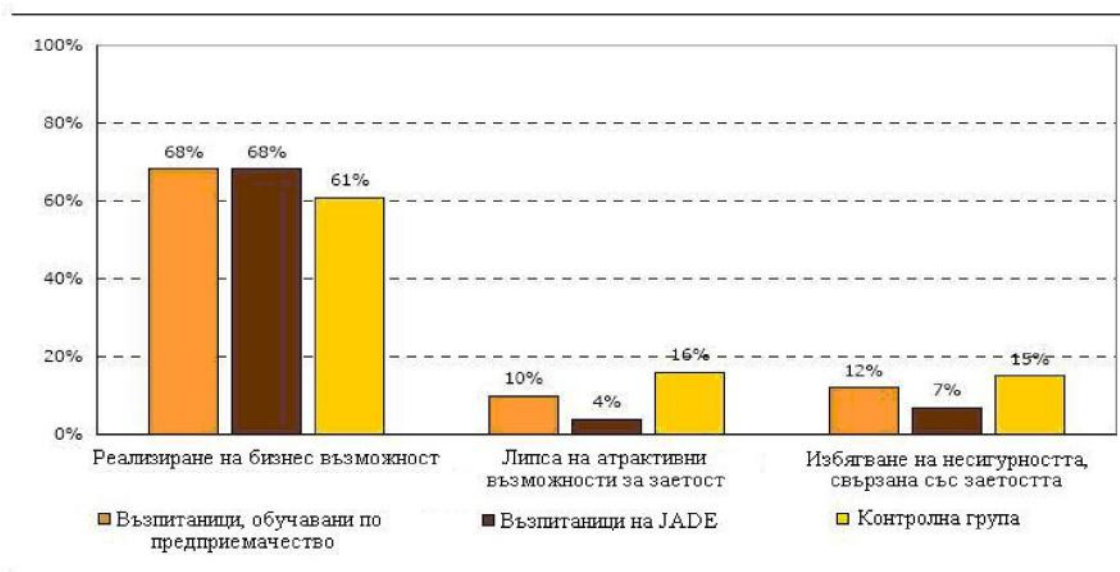
Намерения за преход към предприемачество

Значително по-голям брой възпитаници на програмите по предприемачество имат за цел да започнат предприемаческа дейност в

(фиг. 6). Последната причина по-често се споменава от възпитаниците на програмите по предприемачество (68% от възпитаниците по предприемачество и възпитаниците на JADE и 61% от контролната група).

Възпитаниците от контролната група, които предпочитат самостоятелната заетост, посочват по-често като причина липсата на атрактивни възможности за заетост и избягването на несигурността, свързана със заетостта.

Фигура 6. Основания за предпочитане за самостоятелна заетост

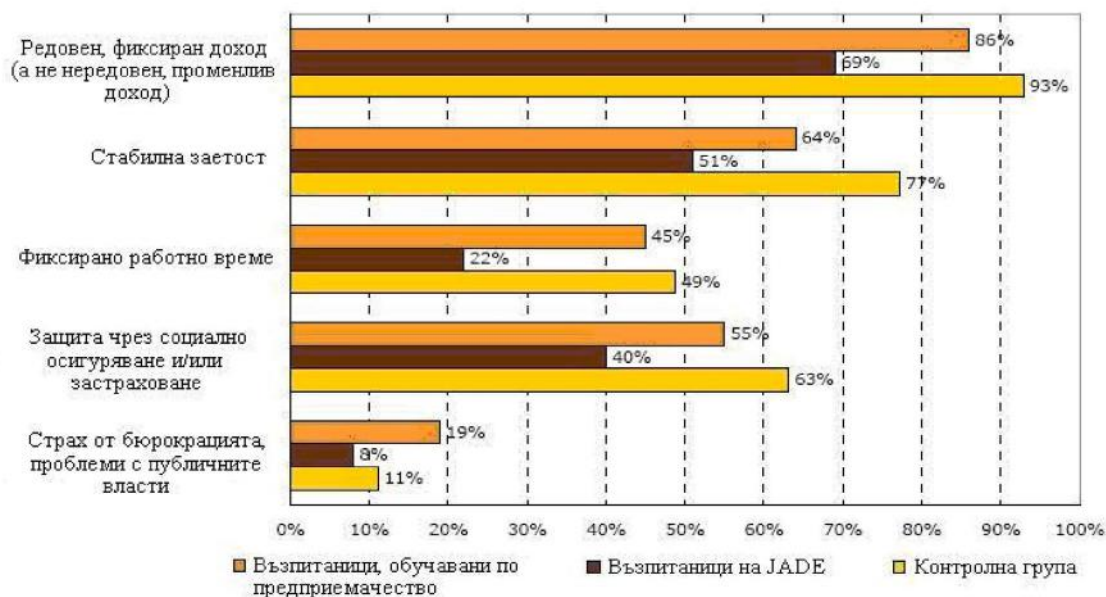

Възпитаниците от контролната група основават предпочитанието си за самостоятелна заетост повече поради недостатъците на наетата заетост (отблъскващи фактори), отколкото заради предимствата на самостоятелната заетост (фактори на привличане). Възпитаниците на програмите по предприемачество предпочитат бизнес възможностите.

ли обучение по предприемачество, предпочитат да бъдат наети от съображения за сигурност и стабилност. Те оценяват по-високо от възпитаниците на програмите по предприемачество аспекти като наличие на редовен и фиксиран доход, стабилност на заетостта, фиксирано работно време, защита чрез социално осигуряване и/или застраховане, справяне с бюрокрацията и възможните проблеми с публичните власти (фиг. 7).

Възпитаниците, които не са посещава-

Фигура 7. Основания за предпочитанието да бъдат наети

Различия по пол и възраст

Делът на мъжете възпитаници, ориентирани към предприемачество, е по-висок в сравнение с този на жените. Това се отнася и за предпочитанието към самостоятелна заетост, което намалява с възрастта.

ВЛИЯНИЕ НА ПРОГРАМИТЕ ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ВЪРХУ ПРИГОДНОСТТА ЗА ЗАЕТОСТ

Пригодността за заетост се определя от степенята, до която едно лице е в състояние да намери за първи път работа, да съумее да я запази и да намери нова работа на платена и/или самостоятелна заетост.

Обучението по предприемачество има положителен ефект върху пригодността за заетост от гледна точка на професионален опит, креативност в настоящата работа и годишен доход на възпитаниците, които понастоящем са на платена заетост.

За възпитаниците на програмите по предприемачество е по-лесно да намерят работа веднага след завършване на образованието си и вероятността да бъдат безработни в първите години след дипломирането си е по-ниска. Следването на програмите по предприемачество не оказва влияние върху международната нагласа на завършилите и не води до по-високо удовлетворение от работата.

Професионален стаж

Делът на лицата, които са имали един или повече периоди на безработица, е по-нисък сред възпитаниците на програмите по предприемачество (табл.2).

Относително повече възпитаници на програмите по предприемачество започват работа веднага след дипломирането си (78% от възпитаниците на програмите по предприемачество, 66% от възпитаниците на JADE и 59% от контролната група). Тези данни показват, че по-лесно намират платена заетост възпитаниците на програмите по предприемачество.

Няма различие между групите по отношение на интернационалната им нагласа. Повечето възпитаници на програмите по предприемачество са работили в чужбина за по-кратки периоди от време (2 години или по-малко), докато по-голяма част от контролната група са работили в чужбина за по-дълги периоди от време (над 2 години). Тази разлика се обяснява с факта, че възпитаниците на програмите по предприемачество притежават по-добре развити предприемачески характеристики като гъвкавост и адаптивност.

Творчески способности в настоящата позиция

Усъвършенстването на ключовите умения по предприемачество се очаква да доведе до по-иновативно поведение. По-добре развитите предприемачески компетенции дават възможност на лицата да достигнат позиции, които изискват повече креативност. Предполага се, че възпитаниците, които са на платена заетост заемат позиции, на които са в състояние да покажат креативност, да предлагат нови идеи, както и да ги прилагат. Резултатите от проучването по-

Таблица 2. Професионален стаж на възпитаниците, които понастоящем са на платена заетост

	Възпитаници, обучавани по предприемачество	Възпитаници на JADE	Контролна група
Имал съм един период на безработица	11%	19%	22%
Имал съм повече от един период на безработица	1%	6%	8%
Започнах работа веднага след дипломирането си	78%	66%	59%

казват, че относително повече възпитаници на програмите по предприемачество имат тези възможности в техните настоящи позиции, отколкото възпитаниците от контролната група (фиг.8).

на програмите по предприемачество, 17% от възпитаниците на JADE и 22% от възпитаниците в контролната група). Данните показват, че възпитаниците на програмите по предприемачество, които са на платена за-

Фигура 8. Възможности на възпитаниците, които понастоящем са на платена заетост, да покажат креативност и нови идеи

Удовлетворение от работата

Друг аспект на проучването е степента на удовлетвореност на лицата от настоящата им позиция. Притежаващите висока пригодност за заетост са в по-добра позиция да променят работата си например в случай, когато не са доволни от нея. Удовлетвореността от платената заетост е еднаква за всички групи възпитаници, като това се отнася в по-висока степен за тези, които са завършили образованието си в по-късна възраст.

Годишен доход

По-добре развити предприемачески компетенции означава и възможност за заемане на по-добре платени работни места. Делът на възпитаниците на програмите по предприемачество, които получават доходи под националния годишен доход на лицата с подобно ниво на образование (висше образование), е малко по-нисък сред възпитаниците, които понастоящем са на платена заетост, отколкото сред възпитаниците от контролната група (18% от възпитаниците

етост, получават сравнително високи доходи. Възпитаниците жени на платена заетост имат по-нисък доход, отколкото мъжете.

ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ ОБЩЕСТВОТО И ИКОНОМИКАТА

Обучението по предприемачество се очаква да повиши ключовите предприемачески компетенции, които ще оказват влияние не само върху ролята на личността в икономиката (трудовия живот), но и в обществото (социален и личен живот).

Ефектите на програмите по предприемачество за ролята в обществото са различни. Положителното въздействие се определя в степен, при която индивидите предприемат инициативи за започване на нетърговски проекти извън своята работа. От друга страна, широкото участие в доброволческа работа сякаш се ограничава.

Проучването показва влиянието, което обучението по предприемачество има върху икономиката.

Вероятността възпитаниците по предприемачеството да участват в стартирането на бизнес е много голяма; честотата, с която те създават бизнес, изглежда голяма; те се превръщат в самостоятелно заети лица в началото на своята кариера. Освен това предприятия, ръководени от тези лица, се възприемат като по-иновативни и очакванията за ръст на заетостта и растеж на оборота са по-високи.

Участие в доброволческа работа

Влиянието на обучението по предприемачество върху обществото се илюстрира чрез участието в доброволческа работа. Обучението по предприемачество изглежда няма влияние, въпреки че възпитаниците на JADE са малко по-често активни като доброволци в сравнение с другите две групи.

Въпреки че няма различие между изследваните групи по отношение на участието в доброволческа работа, съществува разлика в степента, до която се предприемат инициативи за започване на нетърговски проекти извън работа. Относително повече възпитаници на предприемачеството предприемат такава стъпка (49% за възпитаници на предприемачеството, 58% за възпитаниците на JADE и 38% за контролната група).

Участие в стартиращ бизнес на наети възпитаници

В резултат на запитване сред възпитаниците, които понастоящем са на платена заетост или без професионална дейност, за тяхното участие в стартиращ бизнес приблизително една трета от групата на предприемачите и на JADE и една пета от контролната група посочват, че са опитвали в даден момент да преминат към самостоятелна заетост.

Възпитаници, които понастоящем са в платена заетост или без професионална дейност, участват по някакъв начин в предприемачество или поне мислят да участват, но в момента не са самонаети лица. Това показва, че съществува голям потенциал.

Възпитаници, които са предприемачи

Индикатори, показващи влиянието на обучението по предприемачество върху икономиката, са степента, в която възпитаниците стартират собствени предприятия и характеристиките на тези предприятия от гледна точка на иновации и растеж. Понастоящем 8% от възпитаниците на обучението по предприемачество и 9% от възпитаниците на JADE са предприемачи.

Само 5% от всички възпитаници, обхванати от проучването, са предприемачи, като три четвърти от тях са действащи. Възпитаниците по предприемачество и JADE започват свой бизнес преди да завършат обучението; те са по-иновативни и имат по-голям бизнес.

История на бизнеса

Възпитаниците по предприемачество са в бизнеса средно 7,4 години, а контролната група е в бизнеса през по-дълъг период от време - 9,5 години. Това е първият бизнес за четирима от пет от контролната група и за трима от пет от възпитаниците на предприемачеството. Обобщените данни показват, че възпитаници, които са посещавали програми по предприемачество, създават повече бизнес за по-кратък период от време. Друга интересна характеристика е броят на годините между завършването и стартирането на първия бизнес. Възпитаниците по предприемачество и на JADE достигат върхна точка на своя стартиращ бизнес точно преди и веднага след завършването. Контролната група започва своя бизнес от две до пет години след завършването.

Ниво на иновативност

Развитието на предприемаческа компетентност формира по-иновативно персонално поведение, което означава, че се очаква предприятията, ръководени от възпитаниците по предприемачество, да са по-иновативни от останалите. Тези очаквания се базират на това, че относително повече възпитаници по предприемачество оценяват предприятието си като иновативно от гледна точка на внедряване на нови и подобрени

процеси, въвеждане на нови и подобрени стоки и услуги, както и нови форми на организация, бизнес структури и практики.

Размер на бизнеса

Предполага се, че възпитаниците по предприемачество имат по-голяма амбиция да разширяват предприятието си.

По отношение на пълната заетост, средният размер на предприятията на възпитаниците по предприемачество е 4,2 FTE, малко по-висок от този на контролната група (4,0 FTE). Нарастването на заетостта обаче през последните три години е по-висока за контролната група, което се обяснява с факта, че тези предприятия имат средно по-дълго съществуване.

По отношение на растежа на годишния оборот през последните три години, различията между групите са противоположни: относително повече предприятия, ръководени от възпитаници по предприемачество, имат ръст на оборота.

Годишен доход

Годишният нетен доход на групите на възпитаниците по предприемачество надвишава дохода на контролната група.

ПОЛИТИЧЕСКИ ПРЕПОРЪКИ

Политиката трябва да бъде в подкрепа на програмите по предприемачество

Общият извод от проучването е, че навсякъде обучението по предприемачество във висшето образование има положителен ефект върху предприемаческата дейност. Тези резултати подчертават значението на политиката на ЕС за развитие на предприемачески умения посредством обучение.

Обучението по предприемачество трябва да стане задължително и да се разширява към всички дисциплини

Предприятията, създадени от възпитаници по предприемачество, са по-иновативни и с по-висок растеж. Обучението по предп-

риемачество има положителен ефект и върху пригодността за заетост по отношение на трудов опит, креативност и годишен доход на тези от възпитаниците, които понастоящем са на платена заетост и следователно са по-предпочитани работници.

Този извод подкрепя препоръката обучението по предприемачество да стане задължително и да се разширява и към другите дисциплини освен икономическите.

Обучението чрез работа трябва да стане важна част от образованието

Според проучването възпитаниците на JADE имат по-високи резултати в много от аспектите. Това показва значението на практическата подготовка в програмите по предприемачество.

Ползата на влиянието върху обществото

Очаква се повишаването на ключовите компетенции по предприемачество да има важна роля за обществото. Обучението по предприемачество има положителен ефект върху степенята, до която личностите приемат нетърговски проекти. Следователно програмите по предприемачество трябва да се насочват не само върху прилагането на предприемаческите компетенции в трудовия живот, но и върху личния и социалния живот.

Специално внимание към жените студенти

Възпитаничките на обучението по предприемачество оценяват своите характеристики, умения и знания по-ниско от мъжете. Специалното внимание към тази група студенти е оправдано.

Измерването на ефекта от обучението по предприемачество трябва да обхваща по-дълъг период

Повечето програми по предприемачество, предлагани от институциите за висше образование, са на по-малко от десет годи-

³ Брой служители в еквивалентни единици на заетост на пълен работен ден.

ни, поради което измерванията в проучването обхващат само един времеви период. Като използват знанията си, много от завършилите искат на първо място да придобият известен опит за работа преди да решат да започнат бизнес. Това означава, че е по-

вероятно повечето възпитаници да участват по някакъв начин в предприемачеството след десет години, а не в момента. Този аргумент предполага продължителен период на изследване на ефекта от програмите по предприемачество.

Източник:

Effects and impact of entrepreneurship programmes in higher education

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/files/education/effects_impact_high_edu_final_report_en.pdf

М. Стоянова, Л. Рачева

ПРОГРАМА ЗА ДИНАМИЧНО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ПОЛША

В края на XX век в Централна и Източна Европа (ЦИЕ) и особено в Полша бързо нараства секторът на висшето образование.

През 1990-1991 г. в Полша има 112 институции за висше образование, като по-голямата част са държавни, и в тях се обучават 404 хил. студенти. До 2006-2007 г. техният брой нараства на 455 хил., а броят на студентите достига 1 941 хил. Бързото развитие на сектора отразява нереализираното търсене на университетско образование по време на социализма, когато е наложена максимална квота за студентите в държавните университети.

Особено важно за развитието на обучението по предприемачество в полската образователна система е въвеждането през 2002 г. на "Основи на предприемачеството" като задължителен курс в средните училища. Въпреки че реализирането е затруднено от недостига на преподаватели с подходящи квалификации и нагласи, това дава възможност на учителите с нестандартно мислене да прилагат допълнителни инициативи, насочени към изграждане на предприемачески дух сред учениците в средните училища. Институциите на висшето образование се радват на много по-голяма свобода, отколкото средните училища по отношение на структурата и съдържанието на предлаганите курсове, въпреки че трябва да следват някои специфични насоки, очертани от Министерството на науката и висшето обра-

зование. Според тези насоки курс по предприемачество е задължителен само в обучението по управление. В рамките на своите пълномощия обаче институциите за висше образование приемат различни мерки за въвеждане на курсовете по предприемачество в учебните си програми. Около 20 частни бизнес училища, създадени след 1990 г., включват думата "предприемачество" в наименованието си с ясно намерение да подчертаят своята стратегическа насоченост към сектора на малкия бизнес.

Някои държавни икономически университети и частни бизнес училища въвеждат предприемачеството в обучението по икономиката и управление като специализация на магистърско ниво. Подобни инициативи за обучение обаче довеждат до разнородни резултати поради слабости в замисъла и методологията на курсовете, което води до спад в предлагането на курсове по предприемачество през следващите години. Една от слабостите е, че обучението по-често разглежда предприемачеството в традиционната среда на малкия бизнес, а не стимулира предприемаческите инициативи на студентите в модерните сектори на икономиката.

В началото инициативите за въвеждане на предприемачеството в учебните програми на полските висши училища са почти изключително ограничени до бизнес училищата и икономическите университети, така че въпреки някои недостатъци, тези инсти-

туции са признали значението на предприемачеството.

Точните науки, техническите, селскостопанските и медицинските дисциплини обаче се предлагат почти изключително в държавни университети, където курсове по предприемачество почти не съществуват. Поради това неикономическите университети се превръщат в основно поле за приложение на

“Програма за динамично предприемачество”

Първоначалният импулс за създаване на програмата идва след анализиране на опита и постигнатия напредък от водещи западни университети в стартирането на програма за обучение по предприемачество за техните студенти. Предвид ситуацията в Полша чакането на инициативи отдолу-нагоре от отделните университети и преподаватели не може да доведе до съществен напредък в краткосрочен и дори средносрочен план, за да се навакса изоставането. Налага се необходимостта от национално координирани усилия, подобни на предприетите в някои западноевропейски страни, с цел намаляване на различията в обучението по предприемачество между европейските институции за висше образование и тези в САЩ. Такива национални инициативи са например: National Council for Graduate Entrepreneurship във Великобритания; асоциацията FGF, основана с цел подпомагане на предприемачеството, научните изследвания и образованието в Германия; IDEA Network в Дания; Oresund Entrepreneurship Academy - съвместен датско-шведски проект.

Основни характеристики на програмата

Важна характеристика е идеята основана “закъсняло предимство”, което е от особено значение за обучението по предприемачество в една развиваща се икономика в процес на цялостно преобразуване. Забавянето и изоставането очевидно са неблагоприятни в много отношения, но в същото време при закъсняването може да се извлекат поуки от грешките на другите, да се усво-

ят най-добрите практики и да се постигне напредък много по-бързо, отколкото са в състояние да направят лидерите в тази област. При обучението по предприемачество в развиващите се икономики може в голяма степен да се използва натрупаният опит, в частност на американските академични институции по отношение на съдържанието на курса, методите и инструментите на обучение. Това разпространение на ноу-хау е улеснено значително от действията на водещи академични институции, които чрез Интернет осигуряват свободен достъп до своите учебни материали, както например инициативата OpenCourseWare на Масачузетския технологичен институт.

“Програма за динамично предприемачество” се основава на принципите на социалното предприемачество, което се изразява в постигането на важни социални цели чрез иновативни инициативи, водещи към промени, при което се поема и риск. Въпреки че от самото начало програмата е проектирана с оглед решаването на проблема с недостатъчното обучение по предприемачество на национално ниво, тя започва в по-малък мащаб, тъй като е индивидуална инициатива. След като са осъществени ключовите елементи, някои правителствени агенции и неправителствени организации търсят начини да се осигури финансиране и да се създадат връзки на сътрудничество като стъпка към разширяване на програмата.

Фокусът на програмата са неикономическите академични институции, въпреки че предприемачеството обикновено се възприема като територия на хората с икономическо образование. Действителният опит на успешни предприемачи, особено в САЩ, доказва, че студентите по инженерни науки или информационни технологии са също толкова способни при започване на успешен бизнес, ако тяхната инженерна подготовка е подсилена с определени стопански дисциплини, особено маркетинг, финанси и право, вкл. защита на интелектуалната собственост.

Друга важна характеристика на програмата е мрежовият подход. Вместо всеки университет да прави индивидуални усилия, е

създадена национална платформа за предоставяне на инструменти и обучителни материали с цел ускорено реализиране на курсовете по предприемачество от преподаватели от разнообразни академичните институции.

От 2007 г. в програмата е добавен нов елемент за обучение на обучители. С финансовата подкрепа на Министерството на науката и висшето образование 20 преподаватели по предприемачество от политехнически институти, университети и селскостопански училища получават текуща методическа помощ и обучение за създаване на пилотни курсове по предприемачество.

Впоследствие това обучение става неразделна част от учебните програми на участващите академични институции. През ноември 2008 г. е получено ново финансиране от Министерството на науката и висшето образование, което дава възможност за разширяване и оформяне на Полската мрежа на академичните преподаватели по предприемачество (SEIPA). Финансирането за 2009-2010 г. продължава да подкрепя преподаватели, които вече са били част от мрежата, както и обучението на 20 нови преподаватели, които след това ще водят пилотни курсове по предприемачество за студенти в техните университети. Курсове по Технологично предприемачество за докторанти и преподаватели стартират в пет академични институции.

Резултати

От началото на 2006 г., когато програмата започва да функционира пълноценно, полският опит е добавен към опита на другите страни. Програмата постига следните резултати:

- Над 1600 студенти са обучени в областта на предприемачеството, като използваните методология, инструменти, електронна платформа и учебник са разработени в рамките на програмата.
- Пилотни курсове по предприемачество са въведени в 25 институции за висше образование (предимно неикономически), които преди това не са имали опит в обу-

чението по предприемачество.

- Изградена е мрежа от преподаватели от политехнически институти, университети и селскостопански училища.

- Натрупаният опит в преподаването улеснява изготвянето на съвременен учебник по динамично предприемачество „Как да започне твоят собствен бизнес“, който е насочен предимно към академичната общност и който претърпява две издания - през 2006 и 2008 г. Учебникът и специализираният портал (<http://www.cieslik.edu.pl>) осигуряват условия за ново измерение на обучението по предприемачество на университетско ниво в Полша, която традиционно се концентрира върху управлението на малки фирми.

- Отделен портал SEIPA, който е насочен към преподавателите по предприемачество (<http://www.seipa.edu.pl>), предоставя педагогически съвети и материали на преподаватели, служи като база данни за учебни материали и казуси и предлага мощни средства, с които да се провеждат курсове от преподаватели от различни университети, които не поддържат собствени интернет страници. Порталът SEIPA ускорява обмена на опит, материали и други ресурси между преподаватели, които се присъединяват към мрежата.

- В допълнение към основния курс по предприемачество са разработени нови специализирани образователни инициативи. През 2006-2007 г. в програмата за напреднали се включват 120 студенти от 32 най-вече неикономически институции на висшето образование от централния регион Померания. Към обучението и консултантската подкрепа студентите с най-добри бизнес проекти получават по 6000 евро. Проектът е финансиран от структурните фондове на ЕС. Благодарение на финансовата подкрепа на Фондацията за полска наука (FNP) през 2007 г. е проведен пилотен курс по „Технологично предприемачество“ за докторанти по политехнически и точни науки от университетите в цялата страна. Същият курс е органи-

зиран още два пъти през 2008 г. и в него участват приблизително 60 докторанти.

Поуки, извлечени от програмата

Постигнатите резултати в процеса на изпълнение на програмата като цяло потвърждават опита, натрупан от академичните институции в САЩ и Западна Европа. Взето е решение в програмата да се предлагат само ограничен брой курсове, като най-малко е количеството по време на първоначалния етап с цел постигане на икономии от мащаба и осезаеми резултати. Второ, трябва да се имат предвид някои формални и организационни изисквания и особено тези, които отразяват Болонската система и определените в нея степени във висшето образование - бакалавър, магистър и доктор.

Въз основа на тези предпоставки първоначално предлаганият курс по Рамковата програма се състои от три категории курсове по предприемачество.

Най-важната част на обучението по предприемачество е основният курс, който според препоръките на ЕК трябва да бъде включен в учебните планове на бакалавърската степен. Той дава на студентите общо разбиране на предприемачеството и процеса на стартиране, но не трябва целта да е непременно създаване на ново предприятие. По време на този курс студентите се подготвят за всякакви карьерни възможности.

Вторият курс „Стартиране на нов бизнес“ е насочен към по-напредналите студенти в последната година на магистърската степен, които имат планове за създаване на собствен бизнес. След интензивно обучение и подготовка студентите представят свои бизнес планове, като най-обещаващите проекти получават финансова подкрепа. Осигуряването на външно финансиране е от решаващо значение за успеха на този курс.

Курсът за най-напреднали „Технологично предприемачество“ е предназначен основно за академичния състав и докторантите като подготовка за създаването на съпътстващи (спиноф) фирми. Програмата съчетава въпроси, свързани с технологично базирани предприятия. Допълнителното финансиране е от решаващо значение, защото ос-

вен лектора в хода на изпълнение участва и професионален консултант.

Друг особено важен въпрос за решаване е свързан с използването на специфични инструменти за обучение и материали като например избора на казуси, които са лесно достъпни чрез съдебните архиви. Казусите се използват широко в преподаването на дисциплини по управление в бизнес училищата на Централна и Източна Европа и икономическите университети. Първоначалният опит с чуждестранните казуси, използвани за преподаване на предприемачество, дава разнородни резултати, защото студентите считат, че тези случаи не се отнасят до проблемите и бизнес реалностите, пред които те са изправени. Впоследствие са съставени примерни мини казуси, които отразяват бизнес средата в Полша.

Идеята за провеждане на курсове по предприемачество в неикономическите академични институции и по-специално за инженерни и точни науки се оказва от особено значение за Полша. Студентите реагират много положително, въпреки че предлаганите курсове обикновено са избираеми. Изпълнението на програмата за предприемачество в неикономическите институции включва разширяване на представите и разбиранията на студентите, тъй като много от тях обикновено асоциират предприемачеството с малки предприятия, които предоставят по-малко привлекателни карьерни възможности.

Реакцията на докторантите в курса „Технологично предприемачество“ е очаквана; само няколко от участниците се впускат в създаването на съпътстващи фирми, което е ключова цел на програмата, финансирана от Фондацията за полска наука (FNP)

За повечето студенти курсът е първа среща с маркетинга, финансите и бизнес въпросите като цяло и идва твърде късно в тяхната академична кариера, за да се преодолее липсата на гъвкавост в цялостното им мислене за иновационния процес. Това състояние може да се промени, когато бъдещите докторанти имат възможност да започнат обучението си по предприемачество по време на бакалавърската степен.

Някои необходими промени в съдържанието на основния курс по предприемачество в техническите университети също заслужават внимание: доколкото има основни правила за започване на бизнес, които трябва да бъдат изложени пред всички студенти, независимо от тяхната специализация (инженерство, ИТ и точни науки), съдържанието на курса трябва да бъде хармонизирано с основните предмети и трябва да включва теми като:

- идентифициране на възможностите за бизнес въз основа на технологични иновации;
- характеристики на технологичното предприемачество и функциониране на предприемачески екипи;
- финансиране на технологичния бизнес, включително рисков капитал;
- пускане на пазара на иновативни продукти и услуги;
- защита на интелектуалната собственост като стратегически въпрос на бизнеса.

Едно важно наблюдение на началните курсове е, че студентите идват на семинарите с изградено възприемане на предприемачеството и неговото ограничаване само до малките предприятия и самостоятелната заетост (по времето на социализма частният бизнес е позволен в много малък мащаб). Затова курсът поставя съществен акцент върху изграждането на култура на "широко мислене" сред студентите дори ако те са планивали бизнес дейности в традиционните сектори. В някои случаи тези усилия са добре възнаградени. Например студентка по музика, която е включена в програма, финансирана от структурните фондове на ЕС през 2006-2007 г., планира да стане професионален сватбен консултант. В хода на обучението и с помощта на професионален консултант нейната начална концепция се превръща в една франчайз мрежа с шест франчайз единици в по-големите градове в Полша и една в Лондон. Освен това при по-голям мащаб на работа студентка-

та е в състояние напълно да използва своите организационни умения и уменията си за водене на преговори, както и своя истински талант за контактуване с медиите, които при по-малки по мащаб дейности не се използват в най-голяма степен.

Дискусии и събеседвания със студентите също помагат да се промени първоначалната насока на стартиращия етап. Сред студентите от Университета „Леон Кожмински“ приблизително 20% имат традиции в семейния бизнес, но малко от тях възнамеряват да работят в него след завършването. Родителите предпочитат децата им да търсят "по-добър живот", като си намерят работа в големите банки, контролирани от чужди корпорации, консултантски фирми др. Корените на тази нагласа произхождат от конкретните характеристики на процеса на прехода, по-специално трудностите и пречките при създаването на собствен бизнес през 1990-2000 г. Тогава много фирми с висок потенциал за растеж намаляват мащаба на своите амбиции и продължават да съществуват в много малък размер.

В отговор на този проблем е разработена нова проектна идея за обучение и консултация, наречена "Ускоряване на растежа на малките семейни предприятия", в която студентите, заедно с техните предприемчиви родители, присъстват на поредица от семинари и разработват план за реструктуриране на бизнеса си, като се контролират от ръководител на проекта и професионален консултант. Пилотното внедряване на тази част на „Програма за динамично предприемачество“ започва през есента на 2009 г.

По отношение на методологиите на преподаване методологията "за предприемачество" се оказва особено полезна, тъй като се смесват семинари в клас с уеб базирано обучение и стандартен учебник по предприемачество.

Първоначалната реакция на преподавателите, които се обучават за използване на тази методология, е по-сдържана, но по-късно те я намират много по-ефективна и носеща удовлетворение, отколкото традиционния подход на изнасяне на лекции в класната стая.

Една съществена промяна в методологията "за предприемачество" е предназначена да се преодолее "фикс идеята за бизнес план", която прави задължително изготвянето на официален бизнес план дори ако развитието на бизнес идея не го оправдава. За курсова оценка е достатъчно да се разработи по-кратък документ, наречен "първоначална бизнес концепция".

Едно изненадващо откритие е, че приемането на цялостен подход за обучение по предприемачество (решаване на въпроси, отнасящи се до финансиране, правни аспекти, маркетинг, управление на човешките ресурси и др. по интегриран начин) прави по-трудно разширяването на обучението по предприемачество в държавните икономически университети и частните бизнес училища. Това е така, защото професор по икономика или управление, водещ курс по предприемачество и следвайки холистичен подход, ще трябва да разглежда теми, по които той не е специализирал, което противоречи на принципа на тясната специализация, към който обикновено се придържа академичната общност в управленските дисциплини, както в изследователската и преподавателската дейност.

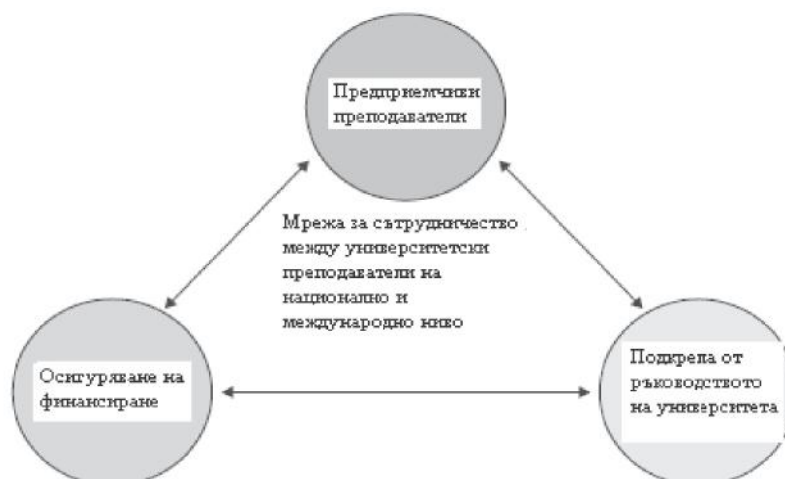
Основни пречки и фактори за успех

На фигурата са представени ключовите фактори за успеха на програмата за предприемачество на академично ниво.

Първо, самите преподаватели в областта на предприемачеството трябва да бъдат "предприемчиви", т.е. в преподавателската дейност да са инициативни и иновативни и да са склонни да приемат някои рискове. В допълнение към солидната академична подготовка те трябва да имат добри взаимоотношения със студентите, които заедно с организационните умения ще им помогнат при допълващи инициативи като инструктиране, редовни срещи с предприемачи и в напреднал етап създаването на бизнес инкубатори. Поддържането на добри взаимоотношения с местната бизнес общност също е от особено значение. Основното препятствие е, че преподаватели с необходимите умения и нагласи са рядкост в академичната общност. Освен това, когато преподавателите са заети с подпомагането на студентите в техните бизнес начинания, в осигуряването на гостуващи лектори и организирането на състезания по бизнес план и промоционални събития, те нямат много време за изследвания и публикации, необходими за напредване в академичната йерархия. Подобно е състоянието в много висши училища в Европа.

Второ, подкрепата от страна на ръководството на институцията е от решаващо значение особено по време на началните етапи на програмата, тъй като извън преподаването възникват още редица важни

Ускоряване на образованието по предприемачество на академично ниво - ключови фактори за успех

въпроси за разрешаване. Например изборът на факултета, в който се намира обучаващата единица, предлагаща курсовете по предприемачество, може да бъде важно политическо решение. В полските политехнически институти, университети и селскостопански училища тези единици се намират във факултет, предлагащ курсове по икономика и мениджмънт. Въпреки това в по-дългосрочен план, подобно на много западни академични институции, възниква необходимост от създаване на центрове по предприемачество извън университетските структури, за да се предлагат комплексни програми за всички факултети, както и за улесняване на инициативи, насочени към насърчаване на динамично и иновативно предприемачеството сред студентите и академичния състав. Невъзвръщаното послание на висшето ръководство може да бъде от съществено значение за преодоляване на негативните нагласи по отношение на обучението по предприемачество, тъй като често преподаватели от политехнически институти, факултети по точни науки в университетите, както и в селскостопанските училища възприемат предприемачеството като "мека" дисциплина в сравнение с "твърдите" предмети като механика и химия. Дори когато тези бариери са преодоляни, осъществяването на необходимите промени, може да изисква големи усилия. Ситуацията в един водещ технологичен университет например може да изглежда много обещаваща за провеждане на курсовете по предприемачество в целия университет: преподавателят по предприемачество, обучен в пилотния курс, е получил много високи оценки от студентите. Ректорът се ентусиазира и успява да осигури първоначално външно финансиране. Въпреки това изпълнението е забавено в резултат на продължителни консултации с деканите на различните факултети, където курсовете трябва да се провеждат.

Третият ключов фактор за успех е свързан с осигуряване на външно финансиране за подпомагане на проекти по предприемачест-

во, разработени от студентите в магистърска програма. Това финансиране не трябва да включва големи суми. Например в рамките на регионална програма за 120 студенти и финансиране от структурните фондове на ЕС, само 12 "финалисти" получават финансова подкрепа в размер до 6000 евро, което е силен мотивиращ фактор за студентите, участващи в проекта. За модула "Обучение на обучаващите" финансирането, предоставено от Министерството на науката и висшето образование, покрива обучението, учебните материали и текущата подкрепа на 20 преподаватели от неикономически висши училища в размер на 2500 евро на лектор. Както и при студентите този „задвижващ фактор“ е от ключово значение за привличане на политехническите институти, университетите и селскостопанските училища без опит в обучението по предприемачество за присъединяване към инициативата.

Структурните фондове на ЕС, разпределени в бюджета за 2007-2013 г., са особено подходящ източник за финансиране на обучението по предприемачество в новите държави членки на ЕС. Една важна бариера произтича от традиционния политически подход в Полша, който основно свързва предприемачеството със самостоятелната заетост и сектора на малкия бизнес. Например Оперативната програма на ЕС "Човешки ресурси", която в момента се изпълнява в Полша, е отделила значителни средства за подпомагане на безработните. В допълнение към обучението и консултациите те получават финансова помощ за покриване на първоначалните си инвестиции при започването на нов бизнес. Подобни проекти, насочени към академичната общност, се свеждат само до обучение и консултации без пряка финансова подкрепа.

Ключов фактор е и работата в мрежа на преподавателите по предприемачество, което е от съществено значение за преодоляване на първоначалните бариери и по-ефективното осъществяване на процеса. Подготовката на курса, учебните материали, инструментите и изучаваните казуси са скъ-

поструващи и отнемат много време, затова споделянето на ресурси, методологии и инструменти между преподавателите може значително да намали тези разходи.

Полските преподаватели, които водят курсове по предприемачество за първи път, оценяват високо възможността да получават постоянна подкрепа и съвети по практически въпроси от мрежата и специалната електронна платформа се оказва много полезна.

Изводи

При своето развитие университетите се възползват от богатството на натрупаните знания и опит на напредналите икономики. Концепцията за "закъсняло предимство" придобива особено значение в епохата на ИКТ революцията, тъй като достъпът до световните знания е по-лесен, по-бърз и по-продуктивен за новодошлите. По този начин икономиките в преход в региона на Централна и Източна Европа могат да се възползват от съвпадението на прехода от централно планирана икономика към система на пазарна икономика и революцията в ИКТ.

Въпреки това първоначалният полски опит в поощряване на обучението по предприемачество на университетско ниво показва редица проблеми и противоречия.

Дори когато натрупаните знания и най-добрите практики стават лесно достъпни, необходими са специфични умения, за да се осигури ефективността на процеса на усвояване. Първо, даже и при изобилието от налични знания е важно да се оцени съответствието с конкретната социално-икономическа обстановка. Второ, не е реалистично да се предположи, че необходимото ноу-хау може да бъде взето "от рафта", след което веднага да се използва, защото то обикновено изисква значителна адаптация към местната среда.

До момента натрупаният опит се отнася главно до първоначалното усвояване на западното ноу-хау и най-добрите практики в преподаването на предприемачеството в Полша. Тяхното разпространение във висшите училища, участващи в програмата, отнема известно време. Очевидно е обаче, че има ползи от изпълнението на схемата за сътрудничество. За преподавател в малък университет, който няма опит, преподаването на курс по предприемачество на ниво напреднали студенти е изключително трудно и отнема много време. Възможностите на мрежата, както е разработена в програмата, правят целия процес по-бърз и по-ефективен.

Източник:

University-level entrepreneurship education in Poland

http://www.kozminski.edu.pl/fileadmin/wspolne_elementy/Jednostki/Centrum_i_Katedra_Przedsi%C4%99biorczo%C5%9Bci/Welter_Handbook_2011_Cieslik_Chap_6.pdf

Н. Колева

ИНИЦИАТИВИ ЗА ДОБРИ ПРАКТИКИ В ОБЛАСТТА НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

В проучване, изготвено през 2009 г. по поръчка на германското Федерално министерство на транспорта, строителството и градоустройството, се разглеждат различни инициативи за обучение по предприемачество във висшето образование. Обхванати са 20 университета и университетски партньорски организации от Берлин, Бранденбург, Мекленбург-Предна Померания, Саксония, Саксония-Анхалт и Тюрингия, както и от Великобритания, Финландия, Франция, Полша, Южна Африка и САЩ. Представени са техните стратегии и инфраструктури, практическите аспекти при обучението и стартовата помощ за бъдещите предприемачи.

В настоящия материал са разгледани добрите практики в някои университети от Германия, Франция и Великобритания.

Център по предприемачество към Специализираното висше училище в град Йена, Германия

В Специализираното висше училище в гр. Йена в момента се обучават около 5 хил. студенти по инженерни, икономически и социални науки. Центърът по предприемачество е създаден през април 2004 г. с цел подпомагане на предприемачеството и е свързан с Бюрото по трансфер на технологии. Задачата му е да улеснява сътрудничеството в областта на предприемачеството между отделните факултети и специалности. В него се организира обучение по предприемачество, подпомагане на учредяването на фирми и създаването на контакти между науката и икономиката. Освен това Центърът по предприемачество участва в редица изследователски проекти и в национални и международни изследвания (например международното сравнително проучване за професионалните намерения на студентите, 2008 г.).

Проектът е безсрочен, а Центърът се финансира главно от външни източници, без никакви субсидии от Специализираното вис-

ше училище в Йена. Един от текущите проекти "Идеи за изграждане на предприемачеството" се финансира чрез програмата EXIST III. Броят на сътрудниците се определя според проектите.

При обучението по предприемачество се слага акцент върху развитието на предприемачески знания и умения като например креативност, решаване на проблеми, комуникация, управление на конфликтни ситуации и водене на преговори. В допълнение към лекциите се провежда симулиране на ситуации. Програмите са организирани в модули, които са задължително избираеми за всички студенти.

Някои дейности са интегрирани в учебната програма. Сключени са споразумения между отделните специалности, чрез които се улеснява участието на студенти, изучаващи други дисциплини.

Подкрепата за стартиращите фирми се осъществява в тясно сътрудничество с индустрията и търговските камари. Те се включват в обучението и спомагат за установяване на контакти с други икономически и предприемачески институции, фирми и инвеститори. В обучението участват и някои професори от Специализираното висше училище в Йена.

Дейностите на Центъра са групирани, както следва:

- планиране и провеждане на дейности по предприемачество (лекции и семинари/работни срещи);
- стимулиране на студентите да бъдат самостоятелни в работата и кариерата си;
- консултиране и подготовка на бъдещи предприемачи и други заинтересовани страни, както и създаване на контакти с външни икономически и бизнес организации, фирми и инвеститори;
- организиране и подпомагане на наставничеството на бъдещите предприемачи;
- създаване и поддържане на регионални

мрежи с цел подпомагане на местните контакти между академичните среди и индустрията.

Центърът по предприемачество работи съвместно с различни външни организации, вкл. изследователски институции, бизнес паркове, фирми и други университети. Той е член на различни университетски мрежи. Основните му партньори са Мрежата на предприемачите в провинция Тюрингия и Центърът за стартиращи фирми в гр. Йена.

Успехите се дължат преди всичко на:

- широка подкрепа в рамките на Специализираното висше училище в Йена;
- интердисциплинарност и сътрудничество между отделните дисциплини;
- тясно сътрудничество с организации извън висшето образование.

Добрите резултати от дейността на Центъра са:

- увеличаване на броя на участниците и дейностите: в момента съществуват 10 курса с около 180 студенти;
- провеждане на редовни конкурси (състезания) като например за идеи и изготвяне на бизнес план;
- подпомагане на 15 новоучредени фирми.

“Обучение на предприемачи за света” в Бизнес училището ЕМ в град Лион, Франция

Инициативата “Обучение на предприемачи за света” стартира през 2003 г. На базата на нейната визия и стратегия за икономическо и социално благоденствие в различните общества и сържави, международното бизнес училище в гр. Лион приема за своя мисия да подготвя студенти и учени за предприемачи и мениджъри и да ги подпомага, като се вземат предвид културните и географските различия. Преподавателите в тези дисциплини са кадри на специалностите Педагогика и Научни изследвания.

Проектът е безсрочен, с годишен бюджет от 1,5 млн. евро, който се субсидира от Фондация ЕМ Лион, частни фирми и публични институции.

В инициативата са включени 9 професори по предприемачество и 1 професор по бизнес управление на малки предприятия (на пълен работен ден).

Дейностите по инициативата включват обучение по предприемачество (магистърски програми и допълнителни дейности), изследователска дейност, обучение за стартиращ бизнес (упражнения, инкубатори, мрежи). Създадени са два изследователски центъра по предприемачество. Партньорски организации са бивши възпитаници на бизнес училището, на други мрежи от регион Рона-Алпи и гр.

Успехите се дължат на:

- поемане на стратегически задължения;
- визия и лидерство.

Редовното оценяване на инициативата показва, че тя има съществен принос за подпомагане на предприемаческото мислене и действие при студентите с цел създаване на нови фирми и за растеж на съществуващите.

Програма за креативно предприемачество за жени към Университета в Есекс, Великобритания

Програмата стартира през 2007 г. първоначално като курс за следдипломна квалификация в Колежа по предприемачество и бизнес към Университета в Есекс. Колежът е създаден през 2005 г. и предлага уникални възможности за качествени експериментални научни изследвания в областта на предприемачеството, иновациите и икономическото развитие. В момента колежът е неразделна част от новото бизнес училище към Университета в Есекс.

Постоянното нарастване на възможностите на творческите индустрии (информационни технологии, цифрови и нови медии за създаване на произведения на изкуството) води до обединяване на една динамична група от хора и фирми от различни сфери, които имат общ интерес да изразяват себе си творчески и оригинално. Голяма част от тези фирми се управляват от жени, чийто ентусиазъм не винаги се изразява в ноу-хау и

нови компетентности, а в създаването на бъдещи модели на фирми и организации, чрез които да реализират идеите си в иновативни продукти и услуги. Целта на програмата е да се подпомогнат талантлив студентки и млади жени предприемачи да развият своите интереси, знания и компетентности в областта на предприемачеството и иновациите.

Програмата е част от широк спектър от бакалавърски и магистърски програми по предприемачество и иновации. Съответните учебни единици са така организирани, че да са удобни за участничките.

В среда, основана на взаимно доверие, студентките - бъдещи предприемачи, усвояват от "истински" предприемачи умения да работят по проекти и да създават контакти с колеги, които са активни в международна среда. Основен компонент на програмата е създаването на "план за личностно развитие", който се основава на интелектуалните и емоционалните дадености и изисквания на жените и техните идеи.

Проектът е безсрочен, като първият випуск се съфинансира от средства на Европейския социален фонд. В момента програмата се финансира чрез студентски такси, които са средно около 6 хил. евро.

Преподавателите са от Колежа и външни предприемачи.

В програмата се акцентира върху околната среда и условията за бизнес в творческите индустрии, както и върху управлението на фирмите. Представят се успешни жени предприемачи, които се използват като съветници, ментори и модели за поведение.

Източник:

Hochschule, Innovation und Unternehmertum. Kriterien und Beispiele Guter Praxis -

http://www.oecd.org/document/49/0,3746,en_21571361_38013663_44209265_1_1_1_1,00.html

Ю. Дичева

Дейностите на програмата включват:

- създаване и развиване на индивидуални бизнес планове;

- създаване на група платформа за обучение и изпълнение на малки проекти;

- създаване на план за личностно развитие и неговото оценяване по отношение на бизнес идеите или на съществуващите условия;

- изграждане на международни контакти в рамките на международни срещи и конференции (по желание);

- провеждане на семинари и работни срещи по теория и практика, водени от изявени участнички;

- организиране на наставничество с представителки на индустрията;

- съвместна работа между участнички и студентки от други дисциплини с цел създаване на бизнес план.

Успехите се дължат на следното:

- програмата представлява иновация по отношение на формата, съдържанието и педагогическия подход;

- бизнесът участва директно в програмата;

- предоставя се възможност за личностно развитие на участничките;

- участничките сами съставят една част от учебното съдържание;

- създават се международни контакти.

Добрите резултати от инициативата са:

- през 2009 г. десет студентки получават сертификат, пет от които с отличие;

- създаден е консорциум cresco-EAST на успешни жени предприемачи;

- учредени са 2 фирми.

РАМКА ЗА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО И ИНОВАЦИИ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ НА ГЪРЦИЯ - ГРЪЦКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ

В първи брой на Списание за системни иновации в образованието (Journal for the Systemic Innovation of Education) от 2011 г. е публикувана статия, представяща рамката за предприемачество и иновации във висшето образование чрез примера на Гръцкия свободен университет. Разгледани са въпросите, свързани с иновациите във висшето образование и начините, по които иновативното обучение може да доведе до предприемачески действия.

Предприемачеството е свързано с някаква форма на иновация, значителни инвестиции и стратегия към разширяване. В теорията се твърди, че иновацията е „специфичен инструмент на предприемачеството“, а възплъщението на нови знания в иновационния процес е една от основните функции на предприемачеството. Въпреки че връзката между иновацията и предприемачеството е призната, институциите за висше образование в Гърция, макар и да са действителните източници на иновация, рядко насочват своите студенти към предприемачески действия. За да се промени това състояние, се прилага голяма културна трансформация, подпомогната от Националната стратегическа референтна рамка и по-специално от Оперативната програма „Образование и учене през целия живот“, която насърчава създаването и функционирането на различни звена за иновации и предприемачество в повечето институции за висше образование.

Състояние на иновациите и предприемачеството във висшето образование

В света са известни няколко изследвания, свързани с действията, насочени към иновации и предприемачество, както и проучвания за възприемането на подобни концепции. През 2009 г. в проучване, обхващащо 119 студенти от катедрата по инженерни науки на университета, се изследва общото разбиране на студентите относно концепциите за предприемачеството и иновациите и тяхното разбиране как уменията, свързани

с тези концепции, се развиват или подобряват от техническото образование. По-голямата част от студентите, които участват в проучването, споделят, че не получават адекватно обучение и компетенции, свързани с предприемачеството. В допълнение към това след преглед на предложенията от различни бизнес училища и преговори с няколко корпорации в подкрепа на бизнес обучението, може да се заключи, че съществуващото формално образование не подкрепя гостатъчно развитието на компетенциите по иновации и предприемачество. През 2006 г. се разработват два иновативни курса за насърчаване на предприемачески дух и иновации чрез ангажиране на учащите се със сложни задачи, изискващи многофункционално решение. От тях се очаква да вземат решения, включващи множество различни заинтересовани страни в ситуация на несигурност, възлагайки им работа, чието естество налага студентите да проявяват предприемчивост и да включват нови технологии и инструменти за електронно обучение.

Рамка за иновации във висшето образование на Гърция

Напоследък в Гърция се провеждат редица действия за създаване на стандартизирана рамка за подкрепа на иновациите и предприемачеството в институциите за висше образование, които са в съответствие с принципите на Националната стратегическа референтна рамка и Оперативната програма „Образование и учене през целия живот“. Националната стратегическа референтна рамка 2007 - 2013 г. представлява референтен документ за разпределяне на средствата от ЕС на национално ниво. Документът е разработен в рамките на новия стратегически подход на Кохезионната политика на ЕС, според която Националната стратегическа референтна рамка „... гарантира, че помощта от Фондовете съответства на стратегическите насоки на Общността за сближаване и отъждествява връзка-

та между приоритетите на Общността, от една страна, и националната програма за реформа, от друга ...”.

В границите на Националната стратегическа референтна рамка стартира Оперативна програма „Образование и учене през целия живот”, която подобно на всички гръцки оперативни програми от четвърти програмнен период е съфинансирана от Европейския социален фонд (ЕСФ). Целта на националната стратегия за образование е да се увеличат количеството, качеството и ефективността на инвестициите в човешки капитал, за да се подобрят системите за образователно и професионално обучение. Оперативната програма за образование и учене през целия живот е съсредоточена върху четири стратегически цели, които съответстват на нейните четири тематични приоритетни оси:

1. Подобряване на качеството на обучение и насърчаване на социалното приобщаване.

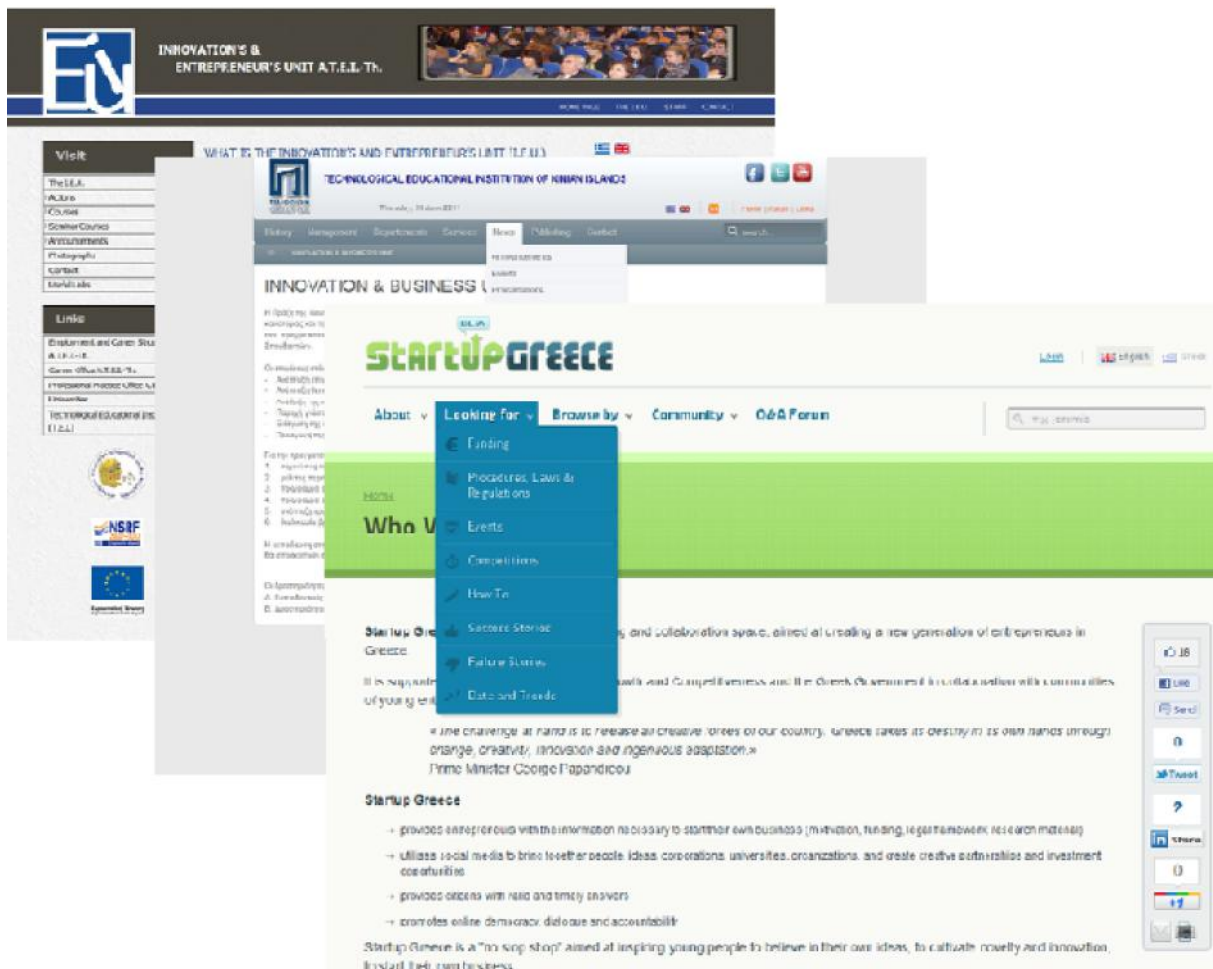
2. Усъвършенстване на рамката за първоначално професионално обучение и свързване на образованието с бизнеса.

3. Подпомагане на ученето през целия живот и образованието за възрастни.

4. Поддържане на човешкия капитал за насърчаване на научните изследвания и иновации.

Една от целите на оперативната програма (стартирана по приоритетна ос 4) е да се предприемат действия, предлагащи на всеки заинтересован базово образование, свързано с иновациите и предприемачеството и подпомагащо нови предприемачи и иновативни идеи. Следвайки тази програма, са създадени редица звена за иновации и предприемачество в институциите за висше образование в страната.

Примери за няколко уебстраници за иновации и предприемачество

Гръцки свободен университет

Гръцкият свободен университет е единственият държавен университет, осигуряващ дистанционно обучение по бакалавърски и магистърски програми. Той се състои от четири училища: наука и технологии, социални науки, хуманитарни науки и приложни изкуства. Уникалността на университета е в това, че той предлага възможности за обучение за бакалавър и магистър на по-широки социални групи от населението, осигурявайки възможност за продължаващо обучение и учене през целия живот на всички. Повишаването на научните знания става възможно чрез разработената методология за дистанционно обучение, която е обезпечена от максималното използване на информационните и комуникационните технологии и създаването на подходящо разработени учебни материали. Гръцкият свободен университет въвежда нови образователни методи, които са създадени, за да отговарят изцяло на нуждите на дистанционното образование и предлага новаторски програми на обучение.

В момента университетът предлага 6 бакалавърски и 26 магистърски програми и в него се обучават над 30 хил. студенти, като според департамента за регистрация 97% от тях принадлежат към тази част от населението, която активно работи на пълен работен ден. В други университети студентите търсят своята първа работа на пълен работен ден едва след дипломирането, докато в Гръцкия свободен университет повечето студенти търсят промяна на своята кариера или стартиране на свой собствен бизнес. За да се отговори на тези потребности в контекста на инициативите, свързани с предприемачеството, през 2003 г. в Гръцкия свободен университет са основани Център за студентско предприемачество и Кариерен център. Тези две звена са създадени с цел да насърчат студентите към предприемачески действия и да ги подкрепят при евентуално решение от тяхна страна за промяна на кариерата.

През 2011 г. се създава „Отдел за иновации и предприемачество“, чиято мисия е да:

- създава специфични образователни материали и курсове по предприемачество за студентите, заинтересовани да превърнат иновациите в предприемачески възможности;
- представя данни за успешни практики, свързани с предприемачеството в различни региони на страната;
- създаде интернет портал за предлагане на курсове (използващи инструменти за електронно обучение), свързващ студентите с местни агенции за предприемачество и иновации, като представя най-добрите практики или улеснява допълнителна подготовка за развитие на бизнес;
- разпространява дейностите на отдела за иновации и предприемачество във всички региони, в които студентите на университета работят или живеят;
- провежда местни семинари в специфични региони от страната.

Отделът за иновации и предприемачество на Гръцкия свободен университет трябва да се справя с различни особености, свързани със специалния характер на студентите като например:

- ✓ Средната възраст на студентите в университета е 29,7 години, когато започват да учат и 33,4 при тяхното завършване.
- ✓ По-голямата част от студентите в университета са наети на работа или са самостоятелно заети лица.
- ✓ Много от студентите не са доволни от настоящата си работа и използват наученото, за да преследват по-добра кариера или да започнат собствен бизнес.
- ✓ Съществува известен брой студенти, действащи като предприемачи, но някои от тях имат нужда от допълнителни насоки за поддържане или разширяване на своя бизнес.
- ✓ Образователната система на Гръцкия свободен университет се основава на работни задачи и дипломни работи, които са иновативни и силно свързани с бизнес практики.

ки. В много случаи студентите избират теми, които се отнасят до тяхната търговска дейност и след това имат желание да приложат придобитите знания в предприемаческата дейност.

✓ От страна на университета няма претенции за право на интелектуална собственост, затова студентите са в състояние да приложат незабавно иновациите в предприемаческа дейност.

Въпреки позитивните аспекти, които помагат за въвеждане на иновациите в предприемачеството, само малка част от студентите на университета предприемат такива действия. Освен страха, продиктуван

от икономическата рецесия, има и други причини, обясняващи липсата на предприемачески действия. Една от тях е липсата на звено, което да помага на студентите в техните предприемачески начинания. Очаква се новосъздаденият отдел в помощ на иновациите и предприемачеството в Гръцкия свободен университет да спомогне за увеличаване на броя на младите предприемачи сред студентите.

В заключение се посочва, че въпреки тясната връзка между предприемачеството и иновациите, които са важна мисия на всеки университет, примерите за млади предприемачи, превръщащи иновациите в успешен предприемачески бизнес, са ограничени.

Източник:

The Framework for Innovation and Entrepreneurship in Higher Education in Greece - The Hellenic Open University Case - 2011

<http://quality.eap.gr/Publications/XM/Chapters-Journals/J38%20pre%29%20-%20Innovation%20and%20Entrepreneurship%20in%20Greece.pdf>

М. Луканов

ДИРЕКТИВА НА ФЕДЕРАЛНОТО МИНИСТЕРСТВО НА ИКОНОМИКАТА И ТЕХНОЛОГИИТЕ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА СТАРТИРАЩИ ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ФИРМИ

През март 2012 г. е изготвена Директива на Федералното министерство на икономиката и технологиите за насърчаване на стартиращи изследователски фирми в рамките на програмата „Създаване на фирми от науката“ (EXIST-Forschungstransfer).

Цел на финансиране и правно основание

- Цел на финансиране

Програмата EXIST-Forschungstransfer има за цел резултатите от изследванията с потенциал най-напред да се доразвият във висше училище или изследователска институция, така че да се гарантира реализацията на даден продукт и създаването на фирма. Това се отнася преди всичко за технологични области с относително дълъг период на развитие като например енергетика, околна среда, биооптични и оптични технологии,

медицинска техника, микросистеми, както и ИКТ.

Стартиралите чрез EXIST-Forschungstransfer фирми трябва след приключване на насърчаването на научното звено да потърсят чрез фондовете за висши технологии външно финансиране за по-нататъшно развитие на фирмата и навлизане на пазара. Участващите в програмата учени се квалифицират и консултират за създаване на технологичноориентирани фирми.

- Правно основание за насърчаване

Средствата за програмата са гарантирани от бюджета на федерацията и от средствата на Европейския социален фонд за период на насърчаване 2007-2013 г. и други програми и фондове на ЕС.

Предмет на насърчаване

Насърчават се следните фази:

- Предварителна фаза (Фаза I): Насърчаване на проекта на разработката

Във Фаза I се насърчават научните екипи към висшите училища и изследователските институции, които трябва да подготвят резултатите от изследванията си за създаване на технически продукти и технологични процеси и въз основа на своята идея да изготвят бизнес план и да се насочат към създаването на фирма.

- Фаза на създаване (Фаза II): Насърчаване на стартиращи фирми

Предмет на насърчаване са по-нататъшни изследователски дейности, създаване на предпоставки за външно финансиране и мерки за комерсиализация на новите продукти.

Кандидатстване

По програмата могат да кандидатстват висши училища и изследователски институции в Германия, които имат научноизследователски екипи. Необходимо е да са свързани в мрежа с други стартиращи фирми, като се изпълняват следните изисквания:

о предлагане на разнообразни и взаимно-обвързани предложения за наставничество и консултиране на институцията, подгала заявление;

о участие на повече активни и опитни партньори от региона, подкрепящи стартиращи фирми;

о наличие на контактна точка на основателите на фирми;

о осигуряване на дългосрочно съществуване на мрежата за стартиращи фирми;

о опит при подкрепа на стартиращи фирми от страна на науката.

Участниците във Фаза II са малки технологичноориентирани фирми със седалище в Германия, които в момента на създаване отговарят на критериите на ЕС за малки фирми. Създателите и работещите във фирмата собственици на ноу-хау от изследователския екип трябва да притежават 50% от нейните активи. Най-малко един член от екипа трябва да е в управителния съвет на

фирмата и да работи изцяло в нея.

Критерии за финансиране

Предварителна фаза (Фаза I):

о Членовете на изследователския екип трябва да имат поне ОКС „бакалавър“, при което един от тях трябва да е техник или лаборант. Добре е да има и компетентно лице от областта на икономиката.

о Ръководителят на проекта трябва да докаже, че има опит в проектния мениджмънт. Желателно е в екипа да се включат добри технолози и лица с предприемачески дух.

о Основната дейност в проекта следва да произлиза от изследователска дейност. Изходна точка трябва да бъде техническа иновация.

о Проектът трябва да е насочен към иновативен продукт или метод, за реализацията на който са необходими 1-1,5 години.

о Не се изисква доказателство за техническа/технологична реализация, трябва да съществува и определен технически риск. Проектът не трябва да е насърчаван от други програми на федерацията или на ЕК.

о Планирането и управлението на проекта и дейностите по подготовка за създаването на фирми изискват софтуерна система за мениджмънт на проекти.

о Висшите училища се задължават да създадат условия за работа на изследователския екип.

о Трябва да има договор за правото на ползване на интелектуалната собственост.

о Висшето училище подкрепя екипа чрез преподавател или ръководител на изследователската група, който е ментор по време на проекта.

Фаза на създаване (Фаза II):

о Трябва да може да се докаже техническата реализация на иновацията. Изисква се създаването на прототип.

о Изготвя се концепция за фирма (съз-

даване на бизнес план).

о Фирмата трябва да е със седалище в Германия и да е създадена най-късно в началото на Фаза II с начален капитал минимум 25 хил. евро.

о Фирмата трябва да има права върху изобретението от предишното изследване и предходната фаза.

о Създателите на ноу-хау от фаза I трябва да са представявани най-малко от едно лице в управителния съвет на фирмата.

о Проектът не трябва да е насърчаван от други програми на федерацията или на ЕК.

Естество, обхват и степен на финансиране

Безвъзмездната помощ е под формата на финансиране на част от предложените проекти.

Финансиране - Фаза I

- Разходи за персонал за максимално трима членове на научноизследователския екип, които са научни сътрудници, техници или лаборанти, както и за лице с управленска компетентност;

- Оперативни разходи до 70 хил. евро за:
 уреди и други подвижни вещи до 5 хил. евро;

консумативи;

защита на авторските права;

възлагане на договори на трети лица;

проучване на пазара;

консултант по проекта или създаването на фирмата (до 10 хил евро);

наемане на студенти (склучване на договор за услуги);

други административни разходи.

Консумативите и средствата за производство не трябва да са включени в основното оборудване на кандидата. В отделни обосновани случаи оперативните разходи може да са над 70 хил. евро, ако тези средства са от решаващо значение за успеха на първата фаза - по-специално за де-

монстрация на техническата пригодност на изделието.

Финансиране Фаза II

Фирмата получава безвъзмездна субсидия до 150 хил. евро за стартиране. Тя трябва да докаже, че има собствен капитал на създателите или участващите в нея в съотношение 1:3 спрямо безвъзмездната помощ. Фаза II по принцип не трябва да надвишава период от 18 месеца.

о Отпуснатите разходи за персонал не трябва да превишават тези от Фаза I.

о Други разходи за:

- амортизация на специфични за проекта съоръжения;

- договори с трети страни;

- разходи за материали;

- разходи за защита на авторски права.

За покриване на останалите разходи се отпуска еднократна сума в размер до 90% от разходите за персонал.

Кандидатстване, подбор и процес на вземане на решения

Фаза I

Заявлението за финансова помощ и ефективни предложения на проекти се представят на Агенцията за управление на проектите по тази програма.

- Прави се оценка на проектните предложения по отношение на формата и съдържанието за развитието за целите на настоящата директива, включително и за успеха на проекта и планираните дейности преди основаването на фирмата. Оценката завършва с препоръка за по-нататъшни действия. В случай на отрицателна оценка, процесът на подбор приключва, а при положителна - продължава.

- Избраните предложения за проекти се представят на група експерти. Ако е одобрен, проектът се насърчава. Подаване на предложения е възможно през периодите 1 - 31 януари и 1 - 31 юли на всяка календарна година.

Фаза II

Шест месеца преди края на фаза I се кандидатства за финансиране, при условие че има намерение за създаване на фирма. Ако експертът не вижда възможност за покриване на критериите за финансиране на Фаза II, той може да поиска еднократно удължаване на срока на Фаза I и получаване на финансиране до шест месеца.

Вземане на решение за финансиране

Представените предложения се разглеждат от оценители за съответствие на фазата с изискванията на настоящата дирек-

тива. Въз основа на оценката и гласуването на журито федералното министерство излиза с окончателна оценка. Възможен е отказ на журито, при условие че е гарантирано външно финансиране.

Оценяване

За да се оцени ефективността на програмата, се прави съпътстващо оценяване. Насърчените университети, изследователски институции и фирми са длъжни да предоставят необходимите данни, като информацията се използва единствено за оценяване и се счита за поверителна.

Източници:

1.Exist- Forschungstransfer

http://www.exist.de/imperia/md/content/exist-forschungstransfer/exist-forschungstransfer.pdf?query=antragsteller&erws=&page_size=&andoror=&genau=&sbm=

2.Richtlinie Exist- Forschungstransfer

http://www.esf.de/portal/generator/15424/property=data/Richtlinie__EXIST__Forschungstrasfer.pdf

Я. Панова

КЛАСАЦИЯ НА УНИВЕРСИТЕТИТЕ В ГЕРМАНИЯ „ОТ СТУДЕНТ КЪМ ПРЕДПРИЕМАЧ. КОИ УНИВЕРСИТЕТИ ПРЕДЛАГАТ НАЙ-ДОБРИ ВЪЗМОЖНОСТИ?“

През 2011 г. излиза шестото издание на провежданото в Германия изследване на тема: „От студент към предприемач. Кои университети предлагат най-добри възможности?“

За изготвяне на класацията на университетите се изследват 63 германски университета в следните осем модула (области):

1. Обучение в предприемачество
  2. Извънучебна квалификация и наставничество
  3. Външна мрежа
  4. Политически рамкови условия във висшите училища
  5. Сътрудничество и координация
  6. Комуникация
  7. Мобилизиране
  8. Активност при създаване на фирми
- Модулите за класиране образуват „гръбнака“ на изследването и влияят с различна тежест върху позицията на даден универси-

тет в общото класиране (табл.1). На тях се присъжда и съответният максимален брой точки.

Модул 1 “Обучение по предприемачество”

Оценяването на област “Обучение по предприемачество” се основава на данни от близо 600 курса за обучение. За да се изчислят точките за класиране, се използват четири критерия с еднакво тегло. Критерий (1) “обхват” се измерва с броя на курсовете за обучение по предприемачество. За оценка на критерий (2) “достъп” служат броят тематични групи и броят на професорите в даден университет, които провеждат курсове по предприемачество. Критерий (3) “институционализиране” е качествен индикатор, който оценява съществуването на катедра за обучение по предприемачество. Последният критерий (4) “изследване на предп-

Таблица 1. Модули за класиране

Модули	Критерии	Тежест (в %)	Макс. брой точки
Обучение в предприемачество	4	20	80
Извънучебна квалификация и наставничество	4	15	60
Външна мрежа	4	10	40
Политически рамкови условия във висшите училища	4	10	40
Сътрудничество и координация	4	10	40
Комуникация	3	10	40
Мобилизиране	5	15	60
Активност при създаване на фирми	4	10	40
Общо	33	100	400

риемачеството” се определя на базата на проведените информационни дни и форуми, както и на публикациите в международно признати списания.

Модул 2 „Извънучебна квалификация и наставничество”

В област „извънучебна квалификация и наставничество” се класират съществуващите оферти за създаване на фирма. Тук се използват три критерия: Критерий (1) “структура” включва наличието на поне една институция, ориентирана към трансфер, както и свързването със специфичната област на работа за създаване на фирма. С критерий (2) “квалификация” се оценява броят на мероприятията с интердисциплинарни инициативи, които се провеждат от централните или от външните институции в университетите. Използваните данни в изследването от около 500 мероприятия дават възможност за сравнително точна картина на действителното ниво на активност. Критерий (3) “наставничество” показва различните практически съвети и услуги за подкрепа, предлагани от университета при откриване на фирма (например първоначални съвети и помощ за изготвяне на бизнес план, патентни търсения, пазарни проучвания и др.). Критерий „наставничество” се усъвършенства с индикатор “контрол на консултирането”, който отчита броя на университетските проекти за стартиращи фирми.

Модул 3 „Външна мрежа”

Чрез критерий (1) се оценява “съществуването” на институционална мрежа. Критерий (2) “оперативно омережаване” оценява значението на мрежите на университета за подкрепа на стартиращи фирми. Разглежда се и участието на външни партньори в обучението и консултациите, предлагани от университета. Анализират се консултантските услуги на самия университет към новосъздадените фирми. Отскоро с критерий (3) “инфраструктура на новосъздадената фирма” се оценява наличието в близост до университета на патентни и иновативни центрове, бизнес инкубатори, дружества за рисков капитал.

Модул 4 „Политически рамкови условия във висшите училища”

Насърчаването на академичното предприемачество е сравнително нова сфера на дейност и по този начин не принадлежи към установените услуги на университетите. Финансирането често е чрез външни средства, предоставени за определени срокове. Оценяването на модула се основава на четири критерия. Критерий (1) “трансфер на технологии и предприемачество” трябва да залегне в мисията на университета. Критерий (2) “мрежова интеграция” показва дали университетът е колективен партньор в мрежата за насърчаване на предприемачеството. Критерий (3) “целево споразумение” определя интензивността, с която универ-

ситетът е осигурил подкрепата на академичните стартиращи фирми. Критерий (4) "предоставяне на финансови средства" се изчислява на базата на предоставени основни финансови средства за оборудване, с които университетът подпомага академичните новосъздавани фирми.

Модул 5 "Сътрудничество и координация"

Област "Сътрудничество и координация" е свързана с обмен на информация, хора и ресурси вътре в университета. Важно е взаимодействието между катедрата и областта за трансфер. Докато в катедрите за научни изследвания, развитие и обучение се полагат основите на бизнес идеите, то придружаващото квалифициране и наставничество преминават през интердисциплинарни инициативи и институции. Критерий (1) е "фрагментиране на офертите" на доставчиците. Оценката на критерий (2) "сътрудничество" се основава на собствени емпирични изследвания и се измерва чрез конкретни предложения и програми за обучение. Освен това е изследвано и обвързването на различни оферти с "порталите по предприемачество" на университетите. Критерий (3) "координация" е свързан с наличие на лице за контакт за координиране на различните дейности.

Модул 6 "Комуникация"

Модулът "Комуникация" представлява действия, които служат за оповестяване на предлаганите оферти. Оценяват се общо три комуникационни канала, всеки от които е свързан със собствен критерий за оценка. Критерий (1) "медийно представяне като цяло" анализира степента на дейности, които предлагат отделните доставчици.

Критерий (2) „интеграция в уеб структурата“ се изчислява с помощта на множество показатели. Това включва обявяването на темата на уеб страницата на университета, достъпа до различни целеви групи (студенти, научни сътрудници), вписването в ре-

гистъра на университета или възможността за преглед на всички налични оферти.

Модул 7 "Мобилизиране"

Освен обучение чрез учебни или извънучебни програми и наставничество на целевата група, се предлагат маркетинг и мотивация за "алтернативна самостоятелна заетост". Оценяването се извършва чрез пет критерия. Критерий (1) "признаване на усилията", отчита средния или общия брой студентски програми и релевантни мероприятия за обучение в предприемачество. От друга страна, се отчита доколко в основното обучение е отделено внимание на предприемачеството. Критерий (2) "мултипликатори" отразява наличието и броя на студентските инициативи, които са в тясно взаимодействие с различните целеви групи на университета и подпомагат разпространението на идея за предприемачество. Освен това институцията отчита за първи път т. нар. "предприемачи - комисари", които са лицата за контакт към факултетите на университетите. Те чувстват и преследват възможността за реализация на бизнес и иновативни идеи. Критерий (4) "добри практики" възнагражда представянето на успешни стартиращи фирми на интернет страницата на университета. Критерий (5) "конкурси" отчита мобилизиращия ефект.

Модул 8 „Активност за създаване на фирми“

В модул "Активност за създаване на фирми" се анализира потенциалът на университета за предприемаческа креативност. Критерий (1) „обем“ предоставя информация от университетите за броя на стартиралите проекти през 2009 г. и 2010 г. Критерий (2) „качество“ включва броя на служебните изобретения на университета през 2008 г. и 2009 г., съобщенията на университета в Европейската служба за патенти през 2007 г. и 2008 г., както и обхвата на прилагане в програмата ⁴ "EXIST Forschung-

⁴ EXIST е програма на Федералното министерство за икономиката и технологиите с цел подобряване на средата за създаване на фирми към университетите и извънуниверситетските изследователски центрове. Обхваща три линии за насърчване: EXIST - култура на предприемачеството, EXIST - стипендии за студенти и учени, стремящи се към създаване на фирми, EXIST - трансфер на изследвания.

stransfer". Определен е обхватът на поменциала на технологично ориентирани стартиращи фирми.

На базата на заявления в програмата "EXIST-Gründerstipendium" и "фондове за високотехнологични стартиращи фирми" се определя делът на проектите, иницирани от учените за технологично ориентирани стартиращи фирми.

В проучването "От студент до предприемач" победител е Техническият университет в Мюнхен. Той с право може да се нарече университет по предприемачество. По всички модули той е подобрил своите точки спрямо 2009 г., като най-голям успех е постигнат в модул „Мобилизиране“ (+25 точки).

Най-голям напредък в групата спрямо 2009 г. имат университетът в Люнебург (от 14-то на 4-то място) и Техническият университет в Берлин (от 8-о на 2-ро). Повечето университети в изследването са подобрили своето място в класирането с повече от 5 позиции. Най-голямо е подобрението в модул 8.

В сравнение с проучването от 2009 г. най-голямо изоставане в позициите имат Техническият университет в Дрезден (от 3-то на 12-о) и Университетът в Потсдам (от 1-во на 9-о).

Основните резултати от изследването са:

- ✓ Броят на точките на участващите

Таблица 2. Среден брой точки и коефициент на вариация на университетите през годините

	2001	2003	2005	2007	2009	2011
Среден брой точки	134,8	166,1	208,5	173,5	188,2	210,5
Коефициент на вариация	0,60	0,51	0,43	0,29	0,23	0,22

Таблица 3. Класация на десетте водещи университета, предлагащи подкрепа по предприемачество в Германия

университет	модули								точки
	1	2	3	4	5	6	7	8	
1. Technische Universität München	66	56	28	31	29	31	60	21	322
2. Technische Universität Berlin	62	48	29	26	35	33	50	17	300
3. Bergische Universität Wuppertal	56	55	21	38	30	30	45	21	296
4. Leuphana Universität Lüneburg	59	35	21	30	34	31	60	18	288
5. Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule Aachen	54	43	27	30	33	25	53	17	282
6. Universität Rostock	32	52	24	35	37	32	41	23	276
7. Freie Universität Berlin	39	34	29	27	37	26	58	19	269
8. Ludwig-Maximilians-Universität München	60	39	30	15	36	25	49	13	267
9. Universität Potsdam	43	38	26	32	32	25	37	24	257
10. Otto-von-Guericke-Universität Magdeburg	48	36	28	25	39	25	35	19	255

Източник: собствено проучване, пресмятане и представяне, 2011

Пояснения:

Зелена област - университети, чийто оферти и постижения се считат за „сравнително добри“ или „сравнително много добри“, жълта област - университети, чийто оферти и постижения се считат за „сравнително средно добри“, червена област - университети, които имат „сравнително лоши предпоставки“ за потенциални предприемачи.

университети като цяло се увеличава значително спрямо предходните години (средно 210.5 точки), което може да се обясни с програмата EXIST III и новите инфраструктурни инициативи на университетите.

✓ Техническият университет в Мюнхен със своите 322 точки е на първо място сред университетите в Германия. След-

ват Техническият университет в Берлин с 300 точки и Университетът във Вупертал с 296 точки.

✓ На върха на общото класиране стои група от университети, които се фокусират в профилирането в предприемачество.

✓ Нови и всеобхватни инициативи в различни университети като например Инкубаторът за иновации (Университетът в Люнебург), Центърът по предприемачество в Билефелд и ТУ в Берлин. По този начин се постига увеличение на точките с постоянен коефициент на вариация.

Настоящото изследване потвърждава отново високото ниво на активност в насърчаването на академичното предприемачество в Германия. В изследваните 63 държавни университета са идентифицирани над 200 катедри и бюра за трансфер и извънуниверситетски институции, които участват в обучение по предприемачество в университетите. Има още много университетски центрове за консултиране, които насърчават различни форми на предприемачество във висшето образование.

Шестото издание на класацията, "От студент към предприемач: Кои университети предлагат най-добри възможности?" показва промяна в академичната общност по

отношение на предприемачеството в Германия. Многократното увеличаване на броя на точките и на плътността на зелената площ в таблиците показва, че през последните години са се увеличили предложенията и постиженията на университетите и че Германия вече има добре изградена култура по предприемачество в своите университети. Много малко са университетите, които почти не предлагат целева подкрепа на студентите за създаване на фирма. Нараства броят на университетите, които се стремят към истинско профилиране в областта на предприемачеството.

Поставя се въпросът как да се запази тази тенденция през следващите няколко години и дали университетите ще създават условия за ефективно управление на технологично ориентирани стартиращи фирми. Освен това не е ясно дали липсващото насърчаване в дадени програми ще бъде компенсирано от университетите. Усвояването на компетенции по предприемачество трябва да бъде постигнато дори в традиционни дисциплини. Налага се критично да се оцени дали това обучение се одобрява от всички студенти и какви са границите за постигането на желано от обществото и социално поносимо предприемачество.

Източник:

Vom Studenten zum Unternehmer: Welche Universität bietet die besten Chancen?
http://www.exist.de/imperia/md/content/studien/ranking-11_08-11.pdf

Я. Панова

УЧАСТИЕ НА ЖЕНИТЕ В ОБУЧЕНИЕТО ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ГЕРМАНСКИТЕ УНИВЕРСИТЕТИ

Изготвеният през 2006 г. мониторингов доклад за световното предприемачество показва, че Германия заема 34-то място от всички изследвани 37 страни въпреки голямото разнообразие на предлаганото в страната обучение по предприемачество във висшето образование.

Проведените дискусии в световен мащаб във връзка с въпроса дали предприемачеството е генетично заложено, водят до изводите, че то трябва да се изучава и насърчава чрез обучение в университет, след което да се усъвършенства на работното място, в социалната среда, да се използват различни форми за повишаване на квалификацията и да се изучават най-успешните модели за подражание.

Очакванията към обучението по предприемачество във висшето образование в Германия са в три аспекта: създаване на умения, квалифициране и налагане в практиката. Отчита се необходимост от подобряване на условията за създаване на нови фирми и овладяване на предприемачески умения, като главната цел на обучението трябва да бъде повишаване на информираността на студентите и придобиване на необходимите знания и умения.

Учебни програми и методика на обучението по предприемачество

Университетите носят главната отговорност за преподаването на знания и умения по предприемачество, както и за съчетаването на теорията и практиката. Много от специалистите във фирмите твърдят, че в германските университети не се получават практически умения. Отчита се, че практическите занимания и теоретичното обучение за придобиване на предприемачески умения не са достатъчно добре обвързани. Счита се, че университетите са твърде бюрократизирани, рационални и стандартизирани, а предприемачеството е доста неструктурирано.

Изследователите на проблема класифи-

цират институциите за обучение по предприемачество в две направления - от една страна е т. нар. "стара школа", където се усвояват основно ключови умения, които се причисляват към формалното образование. Учебната програма се характеризира с придобиването на общи познания по предприемачество. "Новата школа" се фокусира върху т.нар. група на основателите на нови фирми. За целта се провежда последователна теоретична подготовка на бъдещите предприемачи, допълнена от сериозна практическа дейност, за което се изисква модернизирани на учебния процес.

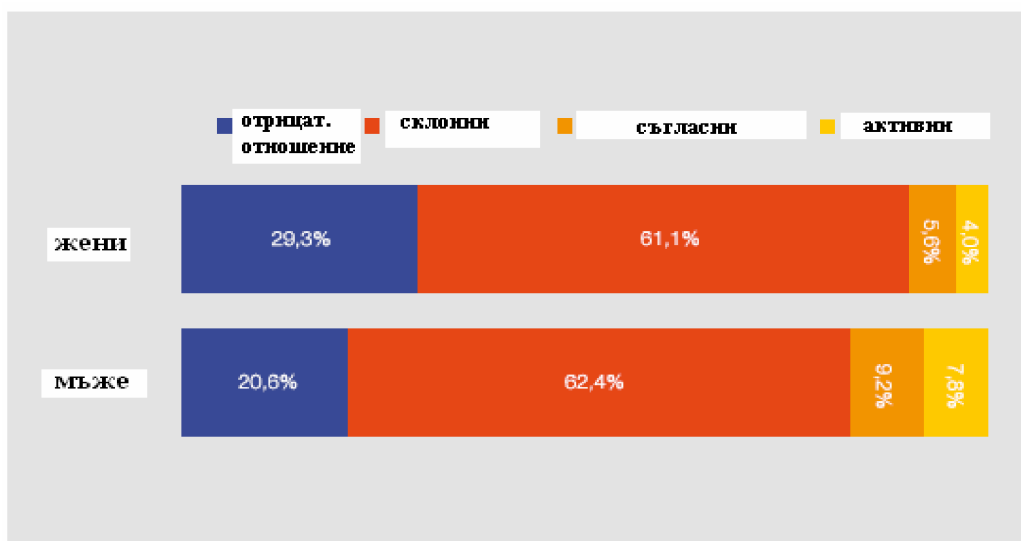
Личните взаимоотношения между основателите на фирми, предприемачите и индустриалците, както и с други заинтересовани страни, са много по-полезни от формалното обучение. Студентите могат да се развиват чрез придобиване на нови знания и умения, а не да се ограничават само до предоставената информация от преподавателите. Това означава, че те могат да изучават предприемачеството по определени примери и в контекст. За целта се усвояват социални компетентности, умения за изграждане на доверие в партньорите, способност за откритост и работа в рискови ситуации. За разлика от други дисциплини, при обучението по предприемачество се засилват очакванията на студентите за самостоятелна и независима трудова дейност. По този начин концепцията на "новата школа" се доближава повече до практиката и става по-добра и по-модерна.

Участие на жените при основаване на самостоятелни фирми

По данни на германското Федерално министерство на икономиката и технологиите от 2009 г. дялът на жените, които имат самостоятелен бизнес, е около 28,5% спрямо този на мъжете. Най-висок е този дял сред жените с висше образование (фиг. 1).

Дялът на склонните към самостоятел-

Фигура 1. Склонност към самостоятелна предприемаческа дейност по пол

на предприемаческа дейност лица е над 60% и при жените, и при мъжете. Но колкото по-конкретни стават намеренията за стартиране на бизнес, толкова по-голяма става разликата между половете. Около 6% от жените и 9% от мъжете са съгласни да се занимават с предприемачество.

Най-често жените избират пътя на самостоятелен бизнес по битови и семейни причини. Така те разполагат с повече време, което сами могат да контролират и това им дава възможност да обръщат повече внимание на семейството и децата си. В същото време обаче намеренията за самостоятелен бизнес предизвикват страх в жените дали ще се справят с предизвикателствата. По тази причина все още е нисък делът на жените, които избират самостоятелната заетост, като предпочитат по-ниско платено, но сигурно работно място.

Високият риск, който предполага самостоятелният бизнес, кара студентките да наблягат на обучението си по предприемачество и да имат големи изисквания към него. Едновременно с това те възприемат предприемачеството повече като мъжка дейност и това ги възпира да са по-напористи и амбициозни.

Барьерите пред жените при основаване на фирми са предимно в областта на наличието на ресурси от знания, капитал и стандарти. Освен това липсват примери на ус-

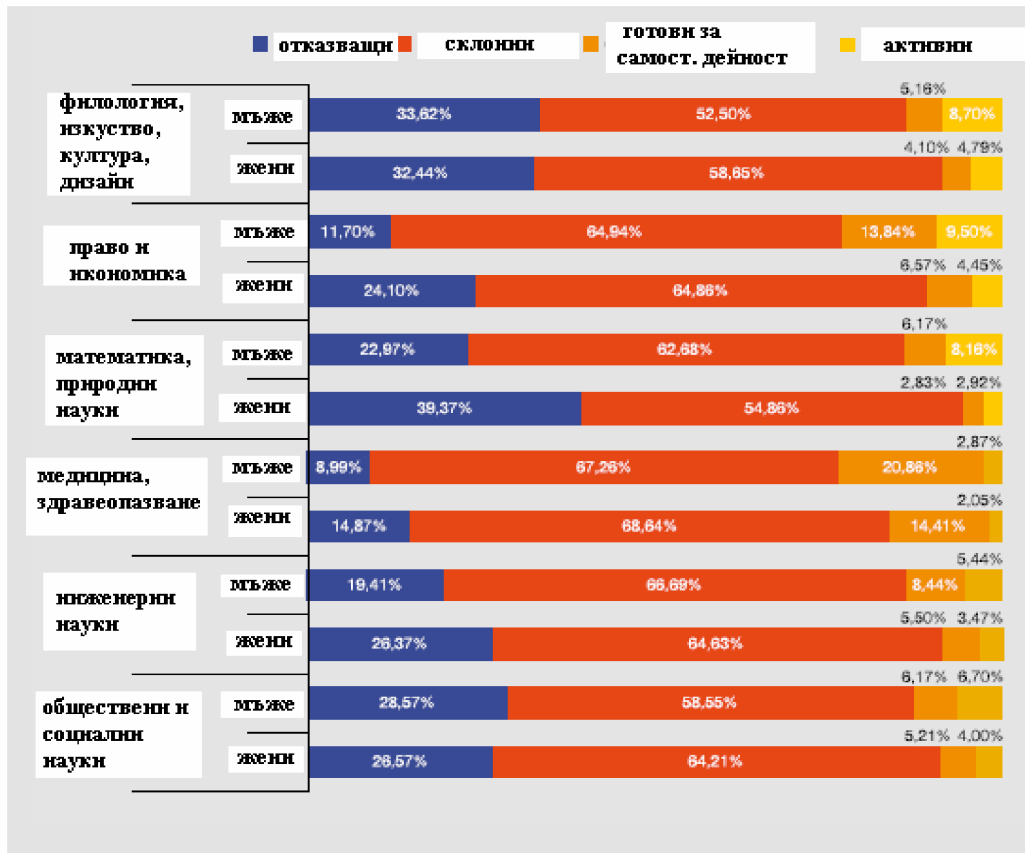
пешни жени предприемачи и именно в тази посока са насочени усилията на германските университети.

Според проучванията потенциалът за стартиране на бизнес зависи до голяма степен от избора на специалност. Най-отрицателно настроени към предприемаческа дейност са студентките по математика и природни науки, докато мъжете, следващи медицина и здравеопазване, са най-склонни да са самостоятелни. Така университетите се ориентират в кои специалности да засилят обучението по предприемачество, като наблегнат преди всичко на практическите занимания (фиг. 2).

Барьерите пред жените при стартиране на собствен бизнес са преди всичко институционални. Освен избора на специалност или професия, от значение са психологическите и биографичните характеристики на лицето, както и семейната среда.

Студентките твърдят, че са в неравностойно положение спрямо мъжете при стартиране на бизнес. По тази причина те настояват за въвеждането на специални програми за жени, които да включват повече практически занимания, по-малко теория и по-изразено наставничество. Те са на мнение, че задача на университетите е да ги подготвят за упражняване на предприемачески дейности.

Фигура 2. Склонност към самостоятелна предприемаческа дейност по пол и специалности

Студентките търсят подкрепа за своите инициативи при стартиране на бизнес най-често от банки, спестовни каси, консул-

мантски бюра, докато студентите се обръщат за помощ към сътрудници на университетите и приятели.

Източник:

Genderspezifische Lehre an deutschen Entrepreneurshiplehrstühlen – eine Notwendigkeit?

www.exist.de/imperia/md/content/studien/genderspezif_lehre.pdf

Ю. Дичева

ПРЕДСТАВЯМЕ ВИ

“ПРОГРАМАТА ОТ ОСЛО ЗА ОБУЧЕНИЕ ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО” В ЕВРОПА

Програмата е израз на намеренията за развитие на обучението по предприемачество, които са предложени на конференцията „Обучение по предприемачество в Европа: насърчаване на предприемаческия дух чрез образование и обучение“, проведена в Осло през 2006 г. по инициатива на ЕК и правителството на Норвегия. В дневния ред на програмата (Oslo Agenda, 2006) са включени инициативи, основани на успешните практики в Европа.

Програмата е съставена от шест раздела, като всеки от тях включва конкретни инициативи в съответната област:

А. РАМКА ЗА ПОЛИТИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

A1. Осигуряване на политическа подкрепа за обучението по предприемачество;

A2. По-добро интегриране на обучението по предприемачество с лисабонския процес за мониторинг;

A3. Изграждане на общоевропейска рамка, включваща цели и мерки;

A4. Създаване на национални стратегии за обучение по предприемачество;

A5. Формиране на ръководни групи на европейско и национално ниво;

A6. Подобряване на обучението по предприемачество на регионално ниво;

A7. Улесняване на развитието на обучението по предприемачество в рамките на Болонския процес;

A8. Подобряване на съгласуваността между европейските програми за финансиране;

A9. Осигуряване на координация при оценяването на програмите и дейностите на европейско равнище.

Б. ПОДПОМАГАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ ДЕЙНОСТИ

B1. По-добро интегриране на програмите и дейностите по предприемачество в учебните планове;

B2. Включване на предприемачеството в учебните планове на началните училища;

B3. Подпомагане от страна на ЕК на реформите в учебните планове, които се приемат на национално ниво;

B4. Подпомагане на използването на педагогически инструменти, базирани на практиката;

B5. Стимулиране на реализацията на пилотни проекти в училищата чрез целево публично финансиране;

B6. Осигуряване на стабилна финансова помощ за дейности, свързани с обучението по предприемачество;

B7. Грантово публично финансиране за създаване на предприемачески центрове в университетите и изграждане на връзки между тях;

B8. Изграждане на общоевропейска и национални платформи за действащите програми, проекти и технически материали;

B9. Изследване на ефекта от обучението по предприемачество върху хората, общностите, обществото и икономиката.

В. ПОДПОМАГАНЕ НА УЧИТЕЛИ И ПРЕПОДАВАТЕЛИ

V1. Осигуряване на специфична подготовка на учителите чрез реформи в националните учебни планове;

V2. Прилагане на национално ниво на иновативни методи за обучение на учителите по предприемачество като например участие

в проекти на предприятия и гр.;

В3. Провеждане на инициативи в училищата, чрез които учителите да се обучават в предприемачество;

В4. Поява на иновативни дейности за подготовка на учителите по предприемачество на европейско ниво, подпомагани от Програмата за учене през целия живот;

В5. Подпомагане на мобилността на преподавателите в Европа, особено в областта на висшето образование, чрез Програмата за учене през целия живот или други специфични за целта инструменти.

Г. ПРЕДПРИЕМАЧЕСКА АКТИВНОСТ В УЧИЛИЩАТА И ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

Г1. Полагане на елементите на предприемаческото поведение;

Г2. Повишаване на разбирането на децата и младежите за ролята на предприемачеството в обществото;

Г3. Разпространяване в училищата на книги, съдържащи истории с примери за успешни млади предприемачи;

Г4. Въвеждане на иновативна педагогика в програмите за обучение;

Г5. Провеждане на тестове за оценяване на компетенциите на учащите се и предлагането на сертификат („лиценз за ръководене на предприемаческа дейност“), удостоверяващ придобитите знания и умения;

Г6. Прикрепване на студенти към реални компании и бизнес личности;

Г7. Подпомагане на спонтанните инициативи на студентските асоциации за установяване на връзки с бизнеса и участие на студенти в бизнес проекти;

Г8. Ангажиране на възпитаници на обучението по предприемачество в дейностите на училищата/университетите;

Г9. Предлагане на обучение по предприемачество на групи в неравностойно положение;

Г10. Интегриране на предприемачеството от институциите за висше образование в различните дисциплини на техните програми за обучение;

Г11. В сферата на висшето образование предприемачеството трябва да се доведе до

учебните зали и студентите да се включват пряко в проекти на предприятия;

Г12. Увеличаване на изследванията на европейските добри практики, които да се използват за обучението по предприемачество във висшето образование; груповата работа по конкретни случаи е ефективен метод за подобряване на разбирането за предприемачеството;

Г13. Даване на по-висока академична преценка на предприемачеството;

Г14. Насърчаване на студенти и изследователи да развиват своите жизнеспособни бизнес идеи в конкретни компании;

Г15. Прилагане на системното оценяване на програмите по предприемачество.

Д. ИЗГРАЖДАНЕ НА ВРЪЗКИ И ОТВАРЯНЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО КЪМ ВЪНШНИЯ СВЯТ

Д1. Създаване на образователни общности с мисия да засилват предприемаческия дух;

Д2. Насърчаване на участието на частни партньори в обучението по предприемачество;

Д3. Обмисляне на начините, чрез които бизнесът да посвети поне една малка част от работното време на персонала за участие в дейности в училищата и университетите;

Д4. Изготвяне и подпомагане на проучванията относно по-активното ангажиране на заетите с обучението по предприемачество в училищата/университетите;

Д5. Помощ за развитието на педагогически способности на предприемачите и бизнес личностите;

Д6. Формулиране, развитие и насърчаване на определения за окачествяване на “предприемачески училища” и “предприемачески университети”;

Д7. Осигуряване на възможност на младите хора да развиват своите умения по предприемачество, като се подпомагат при създаването на своя собствена “лятна работа”;

Д8. Изграждане на центрове по предприемачество на местно ниво.

Е. КОМУНИКАЦИОННИ ДЕЙНОСТИ

Е1. Организиране на кампании на европейско и национално ниво за по-добро разбиране на широкия смисъл на предприемачеството;

Е2. Отбелязване на добрите дейности и програми, свързани с обучението по предприемачество чрез организиране на конкурси

и присъждане на награди;

Е3. Създаване на награди на европейско и национално ниво за отличаване на предприятията, отделящи средства и работно време на своя персонал за обучаване и напътстване и за цялостно участие в дейности по предприемачество в училищата и институциите за висше образование.

Източник:

The Oslo Agenda for Entrepreneurship Education in Europe

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/doc/oslo_agenda_final_en.pdf

М. Стоянова

ЕВРОПЕЙСКА КОНФЕДЕРАЦИЯ НА МЛАДЕЖКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

Европейската конфедерация на младежките предприятия (JADE - European Confederation of Junior Enterprises) е международна организация с нестопанска цел, подпомагаща предприятията, създадени и управлявани от студенти. Мрежата се състои от 15 конфедерации и консултативни членове от Европа, обединявайки около 300 малки и средни предприятия.

Насърчавайки предприемачеството сред студентите, JADE предлага услугите си на 20 хил. членове (младежи предприемачи) в много широк спектър от области като бизнес и икономика, инженерни и ИТ науки. Младежите предприемачи са студенти, които искат да придобият практически опит по време на обучението си чрез разработване на собствени професионални проекти, като им се предоставят уникални възможности за обучение в реалния свят на бизнеса. Мрежата им предлага предимството да обменят знания и опит, както и да работят съвместно по международни проекти. JADE подпомага своите членове при разработването на собствени проекти като изграждане на стартиращи фирми, организиране на конференции, осъществяване на качествени управленски проекти и решения за платформи за управление на знанието. Конфедерацията предоставя консултантски услуги на фирми и

други организации като разработване на бизнес планове, изграждане на маркетингови стратегии и консултиране на инженерни проекти.

Изпълнителният съвет на JADE функционира на доброволни начала и е със седалище в Брюксел. Съветът работи съвместно с ЕК по редица инициативи като разработване на стратегии за обучение по предприемачество, Програмата от Осло за обучение по предприемачество в Европа (Oslo Agenda, 2006), Закона за малкия бизнес в Европа (SBA for Europe, 2008), както и организиране на Седмица на МСП (SME Week). Освен това Изпълнителният съвет се ангажира активно в партньорството с бизнеса и университетите, така че да осигури платформа за студентите да развият иновативни предприятия.

Мисия

Мисията на JADE е да:

- представлява Движението на младежките предприятия;
- обединява Европейската мрежа на младежките предприятия и насърчава обмена на знания и сътрудничество;
- подпомага развитието на своите членове;
- насърчава Концепцията за младежки предприятия на страни извън ЕС;

- насърчава предприемачеството сред студентите във висшето образование чрез Концепция за младежко предприятие.

Визия

- JADE е интегрирана мрежа, в която конфедерации и младежки предприятия комуникират помежду си и имат възможност да си сътрудничат.

- JADE използва високо развита система за управление на качеството и активно стимулира развитието на конфедерациите чрез осигуряването на платформи за обмен на знания на европейско ниво.

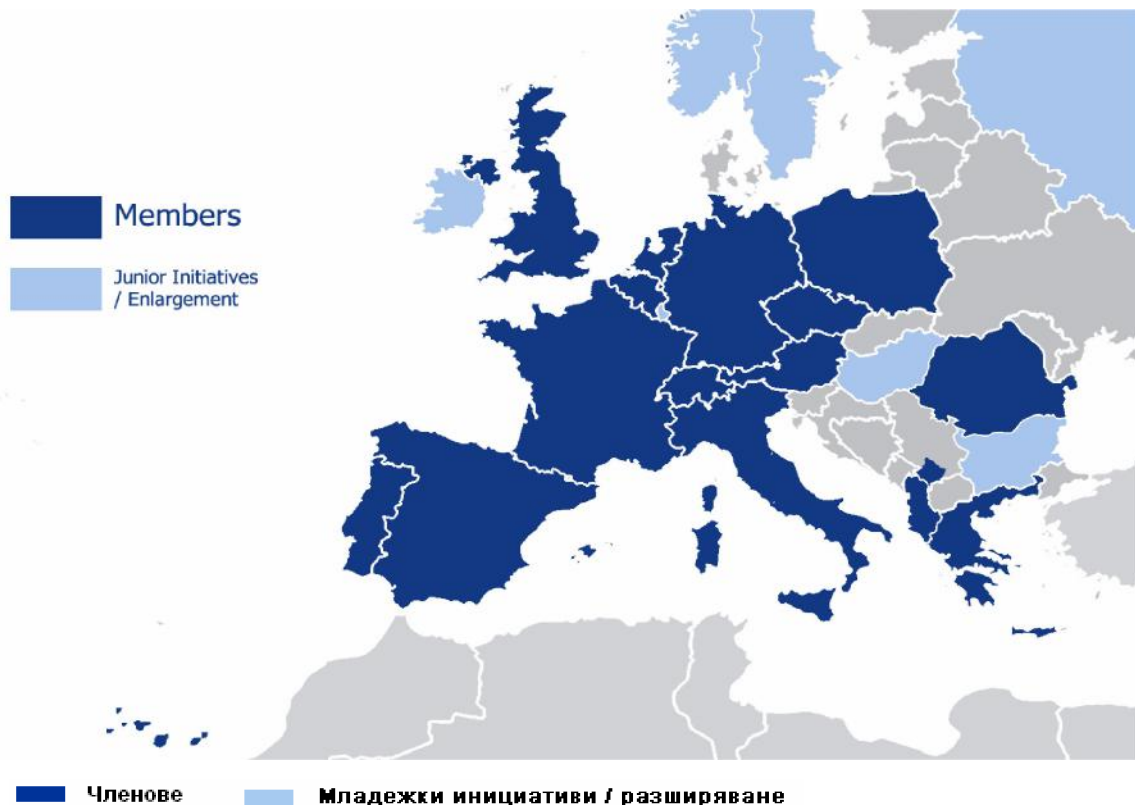
- JADE е видима и призната от външни заинтересовани страни като гласът на Движението на младежките предприятия и младежкото предприемачество в Европа.

Ценности

- предприемаческа култура;
- личностно развитие;
- проактивно участие;
- утвърден професионализъм;
- обществена отговорност;
- непредубеденост;
- межкултурен обмен;
- атрактивност.

Движението на младежките предприятия присъства и в други части на света като Бразилия, Тунис и др.

Членове на JADE

Източник:

European Confederation of Junior Enterprises - JADE
<http://www.jadenet.org/>

Л. Рачева, М. Стоянова

ЗАКОН ЗА МАЛКИЯ БИЗНЕС ЗА ЕВРОПА

През юни 2008 г. е одобрена инициативата на ЕК „Закон за малкия бизнес“ за Европа (Small Business Act - SBA). Целта му е „да подобри цялостния политически подход към предприемачеството, да заложи необратимо принципа „Мисли първо за малките!“ в процеса на взимането на решения от нормативната дейност до дейността на публичната служба и да насърчава растежа на МСП, като им помага да разрешават оставащите проблеми, които пречат за развитието им“.

Символичното наименование „закон“, дадено на инициативата, подчертава политическата воля да се признае централната роля на МСП в икономиката на ЕС и за първи път да се създаде всеобхватна политическа рамка за ЕС и неговите държави членки.

SBA включва рамка от мерки, които са базирани на система от 10 ръководни принципа за планирането и прилагането на политиките, предприемани на европейско и национално ниво.

Една от най-важните мерки за превръщане на принципите в политическо действие е ЕС и държавите членки да създадат среда, в която предприемачи и семейни предприятия да могат да преуспяват, а предприемчивостта да се възнаграждава. Те следва да полагат по-голяма грижа за бъдещите предприемачи, по-специално като насърчават предприемаческия интерес и талант, особено сред младите хора и сред жените.

Проучване на Евробарометър от 2007 г. относно нагласата към предприемачество показва, че 45% от европейците биха предпочели да извършват дейност като самостоятелно заети лица, в сравнение с 61% в САЩ. Това положение не се променя в продъл-

жение на много години. Необходимо е хората в Европа да осъзнаят по-ясно, че дейността като самостоятелно заето лице е потенциално привлекателна възможност за кариера и да им бъдат предоставени уменията, необходими за превръщането на техните амбиции в успешни начинания. Образователната система и по-специално учебните планове не обръщат достатъчно внимание на предприемачеството и не предоставят основните умения, необходими на предприемачите. Децата могат да се научат да ценят предприемачеството от началото на своето образование.

С оглед реализирането на този принцип ЕК:

- насърчава предприемаческата култура и улеснява обмена на най-добри практики в областта на образованието по предприемачество;
- стартира „Европейска седмица на МСП“ през 2009 г., в рамките на която в цяла Европа ще се проведат множество мероприятия във вид на кампании;
- дава ход на инициативата „Еразмус за млади предприемачи“ през 2008 г., която има за цел да насърчава обмена на опит и обучение, като предоставя на начинаещи предприемачи възможността да се учат от опитни предприемачи домакини и да усъвършенстват езиковите си умения;
- изгражда мрежа на ЕС за посланици на жени предприемачи, насърчава наставнически програми за окуражаване на жените да основават собствени предприятия и насърчава предприемачеството сред жените, завършващи висше образование.

Източник:

Communication From The Commission To The Council, The European Parliament, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions “Think Small First”

A “Small Business Act” for Europe

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0394:FIN:EN:PDF>

М. Стоянова

УНИВЕРСИТЕТЪТ „ЛЕОН КОЖМИНСКИ“ В ПОЛША И ОБУЧЕНИЕТО ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Университетът „Леон Кожмински“ във Варшава е най-доброто частно бизнес училище в Централна и Източна Европа, създадено през 1993 г., което предлага бакалавърски, магистърски и докторски програми по бизнес управление и финанси.

От 2009 г. университетът присъства в най-престижните класации на бизнес училищата, публикувани във „Файненшъл таймс“. През 2012 г. магистърската програма по финанси е класирана на 21-о място в света, като списъкът съдържа 35 топ училища. Освен това в образователните класации на полските месечни издания „Perspektywy“ и „Rzeczpospolita“ през последните 13 години университетът заема първо място сред частните университети в страната.

Университетът притежава трите най-важни международни акредитации за бизнес училища EQUIS, AMBA и AACSB, като е важно да се отбележи, че само 53 университета в света имат всичките три акредитации.

Във всичките образователни програми са включени задължителни модули по предприемачество, като основанието е преходът от старата към новата икономическа система в страната и влиянието на предприемчивите учени от САЩ.

Стремежът е още в началото на следването чрез обучението по предприемачество да се създаде предприемаческа култура сред студентите.

В допълнение към курсовете по предприемачество университетът отговаря за изпълнението на националната „Програма за динамично предприемачество“, която има за цел да подобри обучението по предприемачество във висшите училища в Полша и особено в неикономическите.

Източници:

1. Akademia Leona Kozminkiego

<http://www.kozminski.edu.pl/pl/o-uczelnikim-jestesmy/>

2. Leon Kozminski Academy of entrepreneurship and management/warsaw polytechnics, Poland

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/highedsurvey_b_en.pdf

Н. Колева

В университета се използват няколко метода на преподаване. Традиционната лекция се комбинира с казуси, студентски проекти, гостуващи преподаватели, сценарии и работни срещи. Нито един от методите не се счита за по-добър от другите. Използва се комбинация от методи, което се оказва най-ефективният начин за преподаване на предприемачество.

В различните програми някои курсове по предприемачество са едни и същи. Въпреки това повечето от тях са регулирани така, че всички студенти да получат необходимите познания. В съответствие с историческата обстановка в Полша, в университета се създава собствен пакет от казуси, който непрекъснато се допълва с нови случаи.

С цел да се обменят идеи относно педагогическите инструменти преподавателите редовно участват в конференции по методология на предприемачеството, на които представят доклади по темата. Те не правят теоретични изследвания на обучението по предприемачество, а споделят опыта си с други висши училища.

Академичният състав участва в други видове изследвания в областта на предприемачеството, като всяка публикация се фокусира върху определена тема и често се разработва в сътрудничество с чужди университети.

Най-важният фактор за успеха е подкрепата от страна на висшето ръководство и фактът, че предприемачеството е записано в цялостната стратегия на университета. Освен това националното и международното признание означава, че университетът привлича голям брой студенти и че има предимство при установяване на сътрудничество с други висши училища, които са водещи в обучението по предприемачество.

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ОБУЧЕНИЕ НА ЕЛИТНИ ПРЕДПРИЕМАЧИ В ШВЕЙЦАРСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ САНКТ ГАЛЕН (ST. GALLEN)

Целта на програмата за обучение на елитни предприемачи е те да получат теоретични и практически знания и умения за бизнес мислене и действия. Обучението е свободно избираемо.

Учебните програми са изготвени на базата на актуалните изследователски резултати, получени от преподавателите на университета, както и от международни експерти. Използват се модерни и интерактивни методи за обучение.

Бакалавърска програма

Програмата е съпътстваща и се провежда успоредно с обучение по друга специалност. Тя стартира през 3-тия семестър на обучението на студента и продължава до 6-ия семестър. За да се придобие ОКС "бакалавър", студентът трябва да има 180 кредитни точки (една кредитна точка съответства на 30 учебни часа, разпределени за лекции, семестриални работи, самоподготовка и изпити).

Курсът на обучение включва "Теоретични основи и примери за предприемачество" и "Предприемачески компетентности". Набляга се на процеса на предприемачеството и вземането на решения във всяка фаза от развитието на стартиращия бизнес.

Целта на курса е след приключване на обучението студентите да могат да отговорят на следните въпроси:

- Кои фактори имат влияние върху идентифицирането, оценяването и използването на предприемаческите възможности?
- Как възникват бизнес моделите и бизнес плановете?
- Какви ресурси са необходими за използването на предприемаческите възможности?
- Кои са най-важните теоретични твърдения за предприемачеството?
- Доколко тези теории са подкрепени от

емпирични данни?

Курсът се провежда всеки понеделник от 12 до 16 часа по време на семестриалното обучение. Всяка учебна единица се погразделя на две части - първо се провеждат лекции за моделите и методите на предприемачеството, след което се дискутират добри практики в предприемачеството чрез различни казуси и гостуващи преподаватели.

Курсът е ограничен само за 60 студенти. В края на обучението те изготвят курсова работа.

Магистърска програма

Завършилите програмата придобиват ОКС "магистър по информационен, медиен и технологичен мениджмънт". Студентът трябва да има 90 кредитни точки. Обучението продължава три семестра и завършва с изготвянето на магистърска дипломна работа (18 кредитни точки).

Изучават се "Технологии и предприемачество" и "Високотехнологичен мениджмънт на стартиращия бизнес" и се изготвят изследователски и практически проект за основаване на гружество. Придобиват се търговски и предприемачески познания, разработват се търговски модели, изучават се технологичен и IP -мениджмънт, осигуряване и управление на ресурси, особено на финансов капитал и човешки ресурси. Студентите получават основни знания за маркетинга и мениджмънта на растежа и проучват опита на водещи корпорации.

В Университета има и докторска програма по бизнес и иновации, която включва организирането на научен колоквиум по стратегии и управление на предприемачеството, както и изследователски семинар по предприемачество. Завършилите докторанти могат да се занимават с научноизследователска дейност и успешно да се включат като преподаватели в обучението на студенти по предприемачество.

Източник:

Lehre - <http://www.item.unisg.ch/Chairs/Entrepreneurship/Education.aspx>

Ю. Дичева

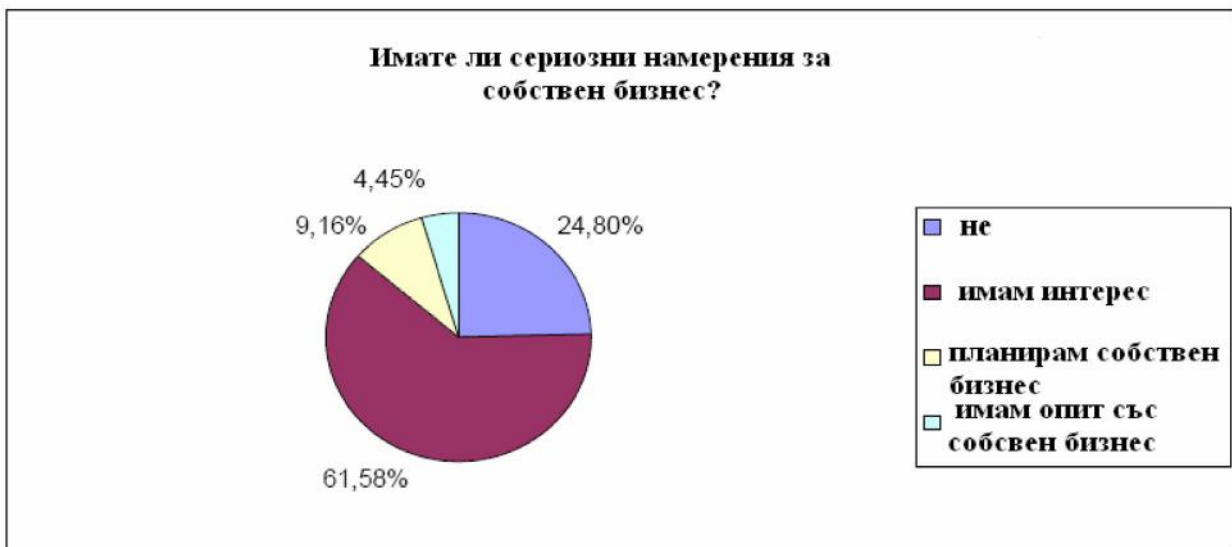
⁵ IP - интелектуална собственост

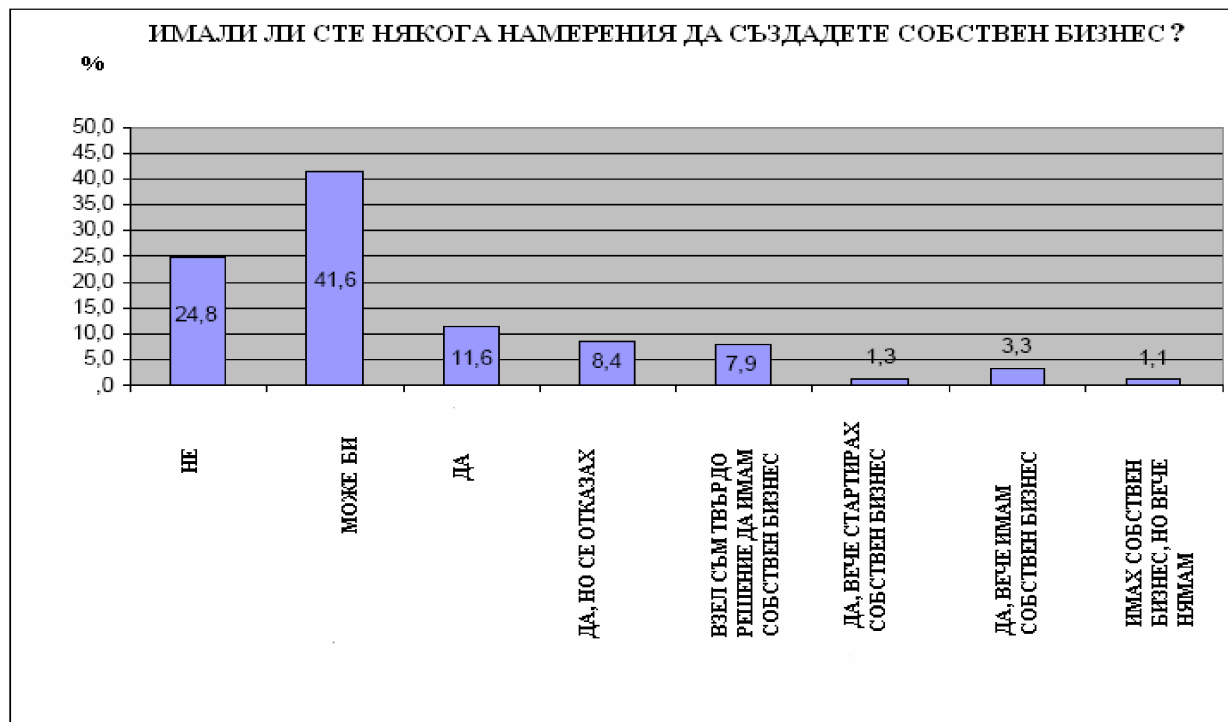

ЦИФРИ И ФАКТИ

ОТНОШЕНИЕ НА АВСТРИЙСКИТЕ СТУДЕНТИ КЪМ СЪЗДАВАНЕТО НА СОБСТВЕН БИЗНЕС

На базата на проучване, проведено през 2010 г. в 18 австрийски университета сред 5818 студенти, са представени данни за потенциала и дейностите на студентите във връзка с техните нагласи и намерения за стартиране на собствен бизнес.

Изводи:

- След завършване на висшето си образование около 3/4 от студентите започват работа извън сферата на самостоятелния бизнес (40% в МСП, 17% в големи фирми, 11% в изследователската дейност, 7% в публичния сектор). Само 17% са с намерения да стартират собствен бизнес.
- Само 1/4 от всички студенти никога не са имали намерения за самостоятелна дейност.
- Наблюдава се тенденция на нарастване на желанието за собствен бизнес при докторантите.
- Делът на студентите с предприемачески опит е 13,1% за техническите/природните науки и 10,9% за хуманитарните науки.
- Делът на мъжете студенти, които имат намерения за стартиране на собствен бизнес, е значително по-голям от този на студентките.
- Най-голям е делът на студентите, които желаят да се занимават с частен бизнес в областта на търговията и услугите (83%), следвани от желаещите да се зани-

мават с производство (14%).

- Почти 60% от заинтересованите студенти и вече действащите предприемачи, които учат, твърдят, че нямат опит в съответния бранш, 54% считат, че им липсва опит в общуването с клиенти, 78% нямат опит с продажби.
- При основаване на фирма студентите предприемачи най-често са нейни единствени членове (67%). С течение на времето се увеличава броят на членовете на фирмата. При оборота се забелязва нарастваща тенденция, като през първата година след основаване на фирмата той е средно 53 хил. евро, а през петата година достига 250 хил. евро.
- Твърденията за личното удовлетворение от самостоятелния бизнес показват, че усилията на университетите за обучение по предприемачество се оценяват положително.
- От предложенията на университетите за обучение по предприемачество най-предпочитани са семинарите за изготвяне на бизнес план и дискусиите, където се поставят практически въпроси.

Източник:

Gründungspotenzial und -aktivitäten von Studierenden an österreichischen Hochschulen
www.jku.at/iug/content/e55642/.../GUESSSBerichtOesterreich_ger.pdf

Ю. Дичева

„ГЕРМАНСКАТА СИЛИЦИЕВА ДОЛИНА“

Като част от пилотен проект, подкрепен от федералното Министерство на икономиката и технологиите, новосъздадени фирми в областта на информационните и комуникационните технологии (ИКТ) имат възможност да навлязат на американския пазар.

Фирмите получават достъп до ресурсите на Силициевата долина и могат да създават контакти с притежателите на ноу-хау в САЩ. На разположение са следните опции за подкрепа:

- преглед на бизнес плана за пригодност към американския пазар и по-нататъшна международна дейност (глобален бенчмаркинг);

- подобрен достъп до технологични и финансови ресурси на водещи световни ИТ клъстери;

- контакти с ноу-хау доставчици и потенциални клиенти на световния пазар на ИТ.

Финансира се тримесечен престой на го две лица от компанията, който в отделни случаи може да бъде удължен. Изборът на стартиращи фирми се извършва по следните критерии:

- Процесът на създаването на фирмата да е вече приключил.

- Фирмата да е стартирала преди не повече от три години.

- Предоставяне на бизнес план, перспективи за растеж и доказване на стремеж за работа с международни партньори.

Федералното министерство на икономиката и технологиите насърчава всяка година престоя на 16 стартирали фирми в Силициевата долина.

Източник:

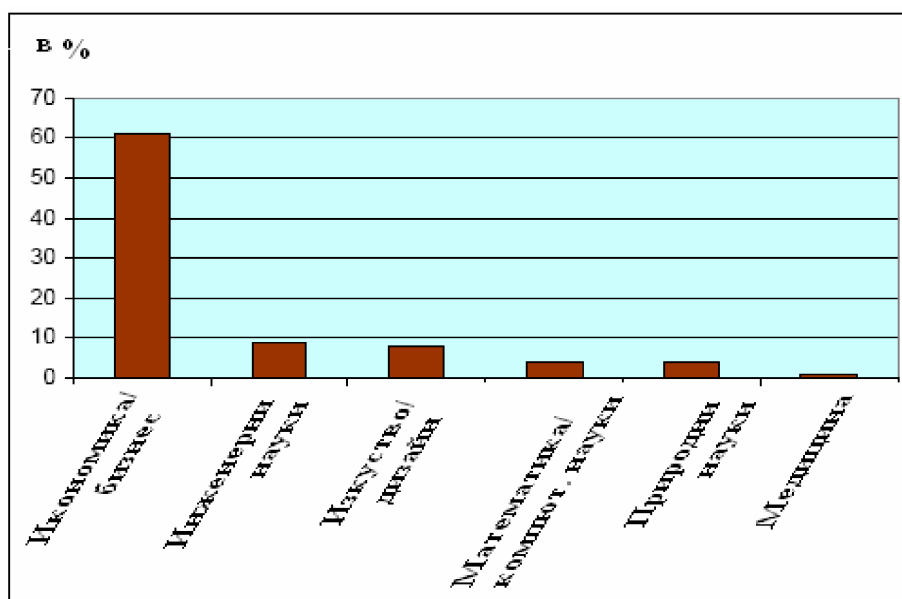
German Silicon Valley Accelerator

<http://www.exist.de/silicon-valley-accelerator/index.php>

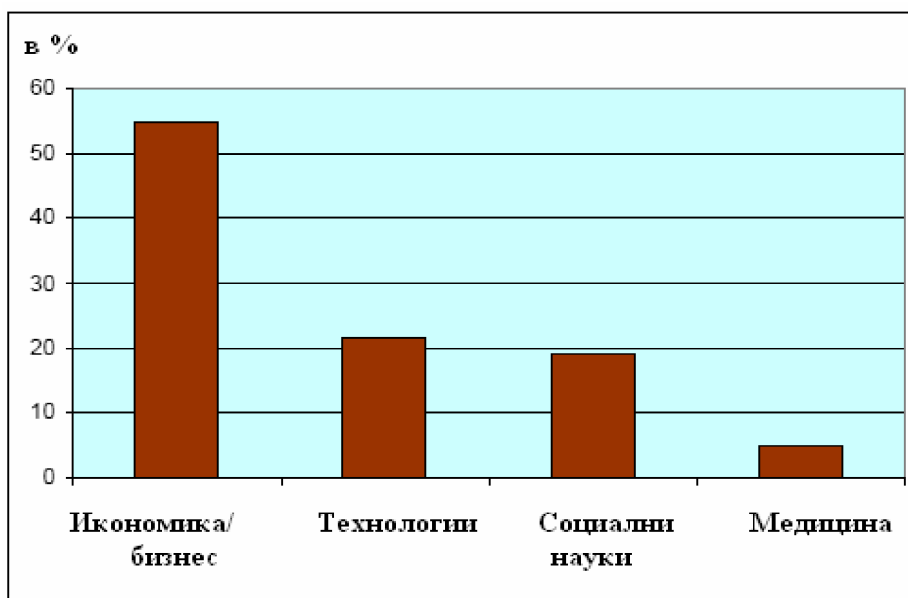
Я. Панова

ОБУЧЕНИЕ ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ НА ВЕЛИКОБРИТАНИЯ И ИСПАНИЯ ПО ОБЛАСТИ НА ОБУЧЕНИЕ

ВЕЛИКОБРИТАНИЯ, 2007 ГОДИНА

ИСПАНИЯ, 2006 ГОДИНА

Забележка: Данните са публикувани в доклада на ЕК от 2008 г., който е единственият засега сравнителен анализ на обучението по предприемачество във висшето образование в Европа.

Източник:

Entrepreneurship in higher education, especially in non-business studies March 2008

http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/_getdocument.cfm?doc_id=3581

М. Стоянова